

1.01

Andrej Hozjan*

Burno leto Prekmurca Jožefa (Bonaventure) Godine od decembra 1918 do septembra 1919**

IZVLEČEK

Članek je celovita razdelava enega leta življenja in delovanja Jožefa Godine (1898–1986), udeleženca prve svetovne vojne, domoljuba, Maistrovega borca, narodnozavednega aktivista, redovnika, duhovnika ter urednika in publicista. V njem so v dveh krajših poglavjih najprej predstavljeni Godinov rod in neposredni predniki ter obdobje od njegovega rojstva vse do dneva pred božičem 1918. Sledita poudarjeno obsežen prikaz njegovih dni med 24. decembrom 1918 in pobegom iz ujetništva v zgodnjem februarju 1919 ter obdobje od marca do septembra 1919. Godina nedvomno spada med najzaslužnejše Prekmurce, ki so aktivno in vsestransko, tvegajoč tudi lastno življenje, delovali za priključitev pokrajine h Kraljestvu SHS.

Ključne besede: 1918–1919, Jožef Godina, Prekmurje, Dolnja Bistrica, priključitev Prekmurja h Kraljestvu SHS

* Dr., izr. prof., Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta, Oddelek za zgodovino, Koroška cesta 160, SI-2000 Maribor; andrej.hozjan@um.si

** Objava je del raziskovalnega programa *Preteklost severovzhodne Slovenije med slovenskimi zgodovinskimi deželami in v interakciji z evropskim sosedstvom*, št. P6–0138 (A). Financira ga Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije.

ABSTRACT

THE TUMULTUOUS YEAR OF JOŽEF BONAVENTURA GODINA FROM PREKMURJE BETWEEN DECEMBER 1918 AND SEPTEMBER 1919

The article at hand represents a detailed analysis of a single year in the life and work of Jožef Godina (1898–1986), a survivor of World War I, patriot, Maister's fighter, national activist, monk, priest, editor, and publicist. The two short introductory chapters present Godina's family tree, focusing on his parents as well as his life between his birth and the day before Christmas of 1918. This section is followed by an extensive description of Godina's days between 24 December 1918 and his escape from captivity at the beginning of February 1919 as well as the period between March and September 1919. Godina certainly belongs among the most laudable inhabitants of the Prekmurje region: he strived tirelessly on all fronts and even risked his life to ensure the annexation of this region to the Kingdom of SHS.

Keywords: 1918–1919, Jožef Godina, Prekmurje, Dolnja Bistrica, annexation of Prekmurje to the Kingdom of SHS

Uvod

Pričujoči članek je celovita razdelava sicer nepolnega leta življenja in delovanja Jožefa Godine (1898–1986), udeleženca prve svetovne vojne, domoljuba, Maistrovega borca, narodnega delavca, redovnika, duhovnika ter urednika in publicista.¹ V njem so v dveh krajših poglavjih najprej predstavljeni Godinov rod in neposredni predniki ter obdobje od njegovega rojstva vse do dneva pred božičem 1918. Sledita dve okvirni poglavji v vsebinskem smislu naslova: poudarjeno obsežen prikaz njegovih dni med 24. decembrom 1918 ter pobegom iz ujetništva v zgodnjem februarju 1919, nato pa obdobje od marca do septembra 1919. V tem času je njegovo ime vseskozi in najtesneje povezano z rojstno pokrajino – Prekmurjem.

Njegova takratna dejavnost, tudi publicistična, spada med najodmevnejše v pokrajini sploh. Zato bi obsežnejši ali tudi le krajši celovit pregled povojnega dogajanja v

1 Spletno dostopne biografije Jožefa Godine: »Jožef Godina,« *Wikipedia*, https://sl.wikipedia.org/wiki/Jožef_Godina. »Jožef Godina,« *Szlovenszka krajina*, <https://szlovenszkekrajina.wordpress.com/2011/02/10/jozef-godina/>. »Jožef Godina,« *Pomurci.si. Spletni biografski leksikon znanih Pomurk in Pomurcev*, <http://www.pomurci.si/osebe/godina-jozef/765/>. »Jožef Godina (1898–1986), 'prekmurski general Maister',« *Kamra*, <https://www.kamra.si/novice/item/jozef-godina-1898-1986-prekmurski-general-maister.html>. V doslej najboljše slovenski biografski izdaji Jožef Godina ni omenjen; sta pa omenjena njegova sorodnika, brat Ferdo in nečak Marko. Prim. *Osebnosti. Veliki slovenski biografski leksikon, od A do L, od M do Ž* (Ljubljana: Mladinska knjiga, 2008), 291. Ne smemo ga zamenjevati s primorskim Slovincem Josipom Godino, živečim v 19. stoletju. Prim. »Godina, Josip (1808–1884),« *Slovenska biografija*, <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi204327/>. Godina Josip, Vrdélski, publicist, rojen 20. marca 1808 na Vrdeli pri Trstu, umrl 29. januarja 1884 tudi tam.

Prekmurju brez vsaj omembe njegove vloge nujno tvegal oznako površnosti, nepopolnosti ali celo ideološko pogojenega izključevanja osebnosti glede na njegovo poznejšo idejno usmerjenost in delo. Kot tak je bil deležen sočasnih in poznejših medijskih objav ter poznejših raziskav, spominskih in prigodniških zapisov, skratka velikokrat se je že pojavil in se pojavlja v znanstveni ter strokovni literaturi in publicistiki.² Iz njih se lahko razbere mnogo resničnih in nenamerno zgrešenih elementov pa tudi nekaj neosnovanih in morda celo tendenciozno zlaganih posamičnosti. Članek ima namen opozoriti na vsaj nekaj še nejasnih elementov dogajanj, njegovo vlogo v njih in tudi na omenjene posamičnosti. Zavoljo količine vsebin pa tu ne bo hkratnega pojasnjevanja vseh posamičnih razvojnih in časovno zaporednih stanj ter dogajanj ob koncu vojne in posebej v sami pokrajini.³ Takšnih pregledov je sedaj precej na voljo; o Prekmurju v nekdanji tako imenovani 'prevratni dobi' je pokojni Franc Kuzmič že sestavil priročno bibliografijo.⁴

Glede obdelane in uporabljene literature avtor članka ugotavlja, da je virov o Jožefu Godini v madžarskem jeziku količinsko zelo malo; obstoječi – predvsem takratno madžarsko časopisje, izhajajoče na prostoru Prekmurja v Murski Soboti in Dolnji Lendavi – pa so bili razumljivo izrazito promadžarsko usmerjeni. Nadaljnja ugotovitev pa je o literaturi in virih v hrvaškem jeziku: teh, čeprav so jezikovno dostopnejši kot madžarski, slovenski raziskovalci doslej niso uporabljali ustrezno obstoječi količini in predvsem izpovednosti. Zato je marsikateri element o Jurišičevih akcijah – in povezano s tem o dejavnosti Godine – ostal slovenski javnosti zaenkrat manj znan. Kot doslej zadnji aktivnejši raziskovalec Godinovih dejanj v letih 1918–1919 se je v smislu kritičnega pretresa dosegljivega gradiva izkazal Viktor Vrbnjak. Sam Godina pa je pred več kot pol stoletja zaprosil svojo nečakinjo in po smrti pravno opolnomočenko mag. Karolino Godina, dr. med., spec. dermatovenerologije v pok., zdaj živečo v Celju, naj z zbiranjem objav/gradiva in z objavami njegovih še neobjavljenih besedil poskrbi za resnico o njegovem *curriculumu vitae*, kar je uresničila iz hvaležnosti do

2 Nekaj najnovejših objav: Metka Fujs, »Razstava o življenju in delu Jožefa Godine,« *Stopinje* 33, št. 1. (2004): 95, 96. St. M. M. [Stanislav M. Maršič], »Jožef Godina – 110-letnica rojstva 'prekmurskega generala Maistra',« v: *Koledar Mohorjeve družbe v Celovcu 2008* (Celovec: Mohorjeva družba, 2007), 143–45. Branko Žunec, »Pozabljen prvi osvoboditelj Prekmurja: mineva 120 let od rojstva Jožefa Godine (1898–1986),« *Vestnik* [tiskana izd.] 70, 8. 3. 2018, 16, 17. Pisci vseh obširnejših pregledov dogajanja v Prekmurju v obdobju 1918–1919 ali o 'priključitveni dobi' so Godinovo epizodo na Dolnji Bistrici največkrat opisovali v navezi z Jurišičevim vpadom, ponekod tudi obratno. Prim. Natalija Cigut, »Ustanovitev murske republike v luči sočasnega časopisja« (magistrsko delo, Univerza v Mariboru, 2017), o Godini 36, 37. László Göncz, »Prekmurje 1918–1919,« *Zbornik soboškega muzeja* 24 (2017): 177–201, o Godini 188 in 192, 193. Andrej Hozjan, »Telegram olajšanja. Prekmurje 1918–1919,« v: *Prekmurje 100. Posebna priloga Slovenskih novic in Dela*, 10. 8. 2019, 6–10, o Godini 8. Andrej Lažeta, *Povsod pokažimo, da smo Slovenci. Kaj se je v Prekmurju godilo leta 1918 in do poletja 1919?* (Murska Sobotica: samozaložba, 2019), o Godini 48, 49. Darjan Lorenčič, *1919: Rdeče Prekmurje* (Pekel: Založba Volosov hram, 2019), o Godini 58, 59.

3 O najbistvenejših razvojnih potezah v končni fazi vojne na ozemlju Avstro-Ogrske, na Slovenskem ter posebej v Prekmurju od oktobra do decembra 1918 ob v opombi 2 navedenih objavah prim. še najnovejše: Jure Gašparič, »Od odprtja avstrijskega parlamenta leta 1917 do novih držav leta 1918 – o oblikovanju češkoslovaške in jugoslovske države,« *Studia Historica Slovenica* 18, št. 3 (2018), 827–44. Jurij Perovšek, »Nastanek Države Slovencev, Hrvatov in Srbov 29. oktobra 1918 in njen narodnozgodovinski pomen,« *Studia Historica Slovenica* 19, št. 2 (2019): 130 in 370, 371.

4 »Bibliografija o prevratni dobi v Prekmurju,« *Pomurski muzej Murska Sobotica*, <http://www.pomurski-muzej.si/izobrazevanje/gradiva-pomurja/bibliografije/tematske-bibliografije/prevratna-doba>.

njega. Vse navedbe Karoline Godina, objavljene in tudi neobjavljene – nekaj jih je avtor pridobil ob obisku in pogovoru z njo v mesecih pisanja članka –, bodo razpoznavne z imenom.⁵ Zbrano gradivo svojega strica in gradivo o njem je predala več ustanovam, predvsem Nadškofijskemu arhivu Ljubljana. Več njegovih različnih član- kov hranijo na mikrofilmih v NUK; nekaj jih je tudi v zbirki *Studia Slovenica* in prav tako v Pokrajinskem arhivu Maribor; obstaja tudi obsežnejša dokumentacija člankov v več škatlah v Pokrajinski in študijski knjižnici Murska Sobota. Lastno zbirko gradiva o Godini si je ustvaril tudi pokojni V. Vrbnjak.

Na sklep o podrobnejši seznanitvi javnosti z njegovo vlogo v teh dogajanjih so vpli- vali avtorjev rodbinski izvor iz ene od najbližjih vasi Godinove rojstne Dolnje Bistrice in zato zanimanje zanj, poznavanje najožjega prostora in preteklosti Prekmurja pa tudi priključitvena obletnica v letu 2019.

Rodbina Godina od 17. stoletja do Jožefovih neposrednih prednikov

Priimek Godina je v slovenskem prostoru danes maloštevilen, zato pa po kar nekaj njegovih nosilcih precej znan.⁶ Večstoletno tradicijo obstoja ima tudi na Hrvaškem⁷ in na Madžarskem, npr. na ozemlju sedanje županije Zala v zahodnem delu škofije Veszprém (širok pas severno od Blatnega jezera), za katero so že objavili vse priimke in imena, izpisane iz terezijanskih županijskih (javnih) in cerkvenih popisov prebivalstva v obdobju pred 1777.⁸ Zalska županija je do leta 1919 obsegala tudi prostor dolnjega Prekmurja vse do Mure, tudi vasi Črensovci in vse tri obmurske Bistrice, ožji okoliš tukaj živeče rodbine Godina.

Zaenkrat najstarejši podatek o obstoju rodbine Godina na ozemlju današnje občine Črenšovci (v nadaljevanju se piše starejša oblika uradnega toponima), hkrati tudi najstarejši o rodbini sploh, je listina grofa Kristofa Baniča Dolnjelendavskega: ta je 18. maja leta 1638 bratom Janezu (Ivanu), Štefanu in Mihaelu Godini prodal mlin v Črensovcih na potoku Črncu za 200 tolarjev.⁹ Podatek pove, da so bili naštetih tedaj že osebno svobodni kmetje, in ne podložniki Baničev. Najverjetneje so vsi trije živeli v tej vasi, kjer je, po dr. Ivanu Zelku, mož po imenu Štefan Godina dokazljiv v drugi polovici

5 Avtor se iskreno zahvaljuje ge. mag. Karolini Godina, dr. med., spec. dermatovenerologije v pok., za pogovor in predane kopije gradiva in fotografijo (gl. sl. 2) Jožefa Godine iz njenega osebnega arhiva, med drugim tudi v nadaljevanju citiran tridelni dokumentarni film.

6 »Godina, Wikipedia, <https://sl.wikipedia.org/wiki/Godina>. Godina je priimek v Sloveniji, ki ga je po podatkih Statističnega urada Republike Slovenije 1. januarja 2010 uporabljalo 286 oseb in je med vsemi priimki po pogostosti uporabe uvrščen na 1.392. mesto.

7 Prim. »Prezime Godina u modernoj Hrvatskoj,« *Acta Croatica*, <https://actacroatica.com/hr/surname/Godina/>.

8 *Zala megye népességösszefirásai és egyházlátogatási jegyzőkönyvei (1745–1771)*, IV. kötet: *Mutatók*, ur. Ferenc Ördög (Budapest – Zalaegerszeg: MTA Nyelvtudományi Intézet, 1998), 104.

9 *Arhivsko gradivo gospostva Beltinci v rodbinskem arhivu grofov Csáky v Avstrijskem državnem arhivu. Das Archivgut der Herrschaft Beltinci (Bellatincz) in dem Familienarchiv der Grafen Csáky in dem Österreichischen Staatsarchiv. A Beltinci (Belatinci) uradalom levéltári anyagának jegyzéke a Csáky grófok családí levéltárában, az Osztrák Állami Levéltárban*, ur. Andrej Hozjan (Maribor: Pokrajinski arhiv, 2017), 113.

17. stoletja.¹⁰ Vendar ni nujno, da je to bil prav ta omenjeni Štefan. Matični kraj bivanja rodu torej ni bila vseskozi Dolnja Bistrica, kot bi menili na osnovi poznejših podatkov o nastanitvi v 19. stoletju. Nasprotno, vsi razpoložljivi viri govorijo o njihovem prvotnem bivanju v Črensovcih, kjer so kot gosposčinski uradniki skozi generacije živeli v nadstropni kuriji/dvorcu, v katerem je bil stoletja dolgo tamkajšnji marof – sedež enega od posestnih uradov gospostva Beltinci, in ga najverjetneje že zelo zgodaj dobili v last kot nagrado. Po izumrtju črensovske veje Godin pred koncem 18. stoletja je двореc ostal prazen; zato so ga čez nekaj let beltinski graščaki grofje Čaki (madž. Csáky) odkupili od dedičev in darovali tamkajšnji novoustanovljeni (1807) župniji sv. Križa za župnišče, ki je svojemu namenu služilo skorajda dvesto let.

Plemiško listino in grb, se pravi nižjeplemiški naziv in status armalista, si je kar več članov družine, oziroma v bistvu vsi živeči iste veje hkrati, pridobilo nekaj let po omenjenem nakupu. Z listino, izdano v Požunu (današnja Bratislava), so ga dobili prav zgoraj omenjeni trije bratje skupaj 13. decembra 1646: očitno najstarejši Štefan Godina, njegova soproga Agata in otroci Peter, Janez in Elizabeta, nato Štefanova brata Mihael in Janez, Janezova soproga Marjeta ter Mihaelovi sinovi Štefan, Franc, Marko in Ambrozij, vsi kot prejemniki zapisani v listini kralja Ferdinanda III.¹¹ Potrditev statusa na skupščini stanov županije Zala in hkraten sprejem med županijsko plemstvo sta se morala zgoditi kar hitro zatem, saj je 'glava' rodbine dobil pomemben javni položaj na županijski ravni.

Le dobro desetletje od poplemenitjenja mlajši je namreč verodostojen podatek, da je že omenjeni plemič Štefan Godina opravljal eno najvišjih pravosodnih funkcij na ozemlju županije Zala. Vsaj v dobi med letoma 1658 in 1677 je bil plemiški sodnik medmurskega okraja (madž. *muraközi járási főszolgabíró*),¹² kamor je tedaj spadalo tudi območje celotnega dolnjega Prekmurja. To je pomenilo izjemno čast in potrditev ugleda te osebe med zalskimi plemiškimi družinami. Kot smo že zapisali, pa je malo verjetna istovetnost prav tega Štefana z omenjenim Štefanom Godino, živečim v Črensovcih tik pred koncem tega stoletja. Bržkone je šlo že za njegovega enakoiemenskega sina. Še dva člana rodu, ugledni plemeniti Janez (Ivan) in pa Ignac Godina, morda Janezov sin, sta od začetka 18. stoletja naprej prav tako opravljala sicer nižjo od omenjene, a še zmeraj kar ugledno funkcijo zapriseženega sodnika prisednika okrajnega županijskega sodišča, vendar v okraju Egerszeg, se pravi v notranjosti županije Zala. Kot tak se Janez Godina (gl. sliko 1) v virih za gospostvo Beltinci omenja že v letu 1701 in je v njih navzoč še leta 1736, medtem ko ga madžarska literatura kot sodnika prisednika v tem okraju označuje med letoma 1716 in 1730; Ignac Godina pa je isto funkcijo opravljal vsaj med letoma 1752 in 1756.¹³

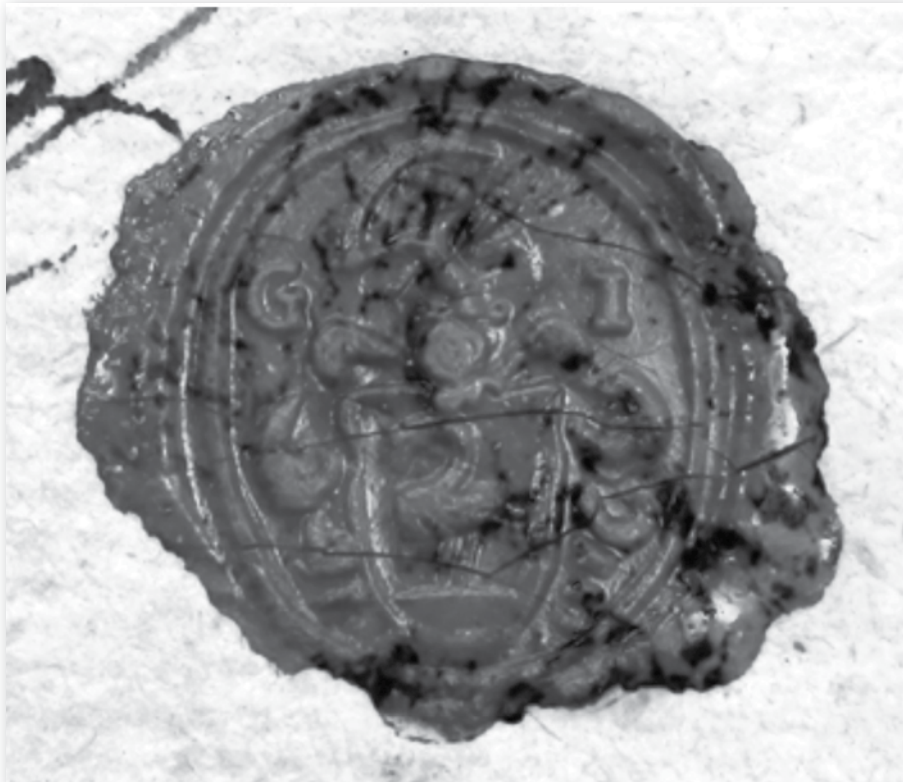
10 Ivan Zelko, »Zgodovina Bistric v Prekmurju,« v: *Sad ljubezni do Boga in domovine*, zbrala Gizela Hozjan (Gornja Bistrica: samozaložba, 1972), 9.

11 »Dok. št. 82,« v: *Források a Muravidék történetéhez, szöveggyűjtemény, I. kötet / Viri za zgodovino Prekmurja, zbirka dokumentov, 1 zv., 849–1848*, ur. Gyula Benczik et al. (Szombathely in Zalaegerszeg: Vas Megyei Levéltár/Arhiv županije Vas, in Zala Megyei Levéltár/Arhiv županije Zala, 2008), 220–23.

12 *Zala megye archontológiája 1138–2000*, ur. András Molnár (Zalaegerszeg: Zala Megyei Levéltár, 2000), 269, 413.

13 *Ibidem*: za Janeza Godino 294 in 413, za Ignaca Godino 295 in 413. Za oba prim. še: *Arhivsko gradivo Beltinci*, spis št. 35, 116 in spis št. 190, 166 (za Janeza G.); spisa št. 246/19 in 247/1, 183 (za Ignaca G.). Za doslej najkonkretnější

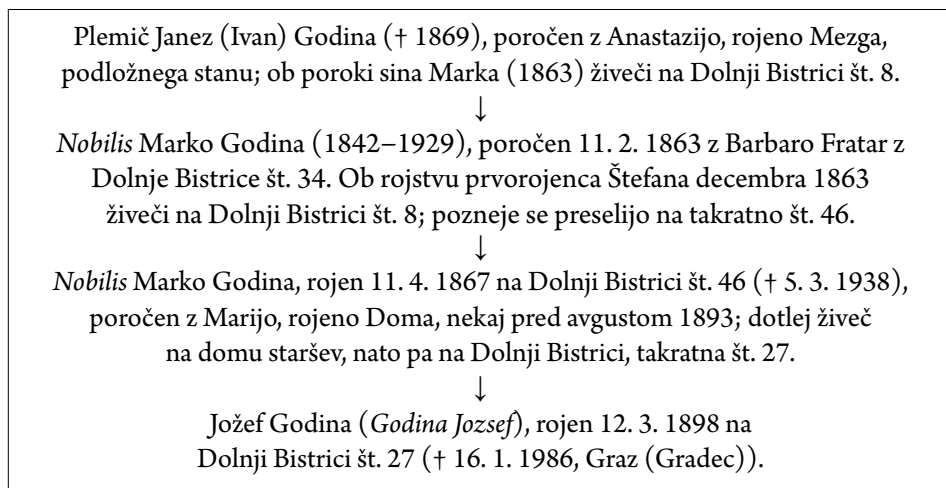
Slika 1: Odtis naprstnega pečatnika županijskega sodnika prisednika Janeza Godine, prva polovica 18. stoletja. V gornjem delu so vidne inicialke G I – Godina Ioannes.
(foto: Gregor Kovač, Maribor)

Gospodu Kovaču, BSc., Maribor, se za posredovanje odtisa pečatnika kot tudi nekaj podatkov o rodbini Godina iskreno zahvaljujem.

Rodbina je tu v Črensovcih in drugod v bližnji okolici, zagotovo pa v Odrancih, imela v lasti več nenastanjenih kmetij – brez podložnih družin, jih obdelovala z najeto delovno silo (dninarji) in tržila pridelke. Očitno je slej ko prej prišlo tudi do preselitve vsaj enega od sinov – ali več – omenjenih Godin v sosednjo Dolnjo Bistrico na tamkaj pridobljeno rodbinsko posest, kjer so se ustalili in zasnovali močno bistriško vejo. Izvirna črensovska rodbinska veja pa je konec 18. stoletja izumrla. Vendar so se pozneje tudi v Črensovce znova naselili posamični člani rodu. Ob omenjenih krajih je predstavnike družine ob koncu 18. in v prvi polovici 19. stoletja mogoče zaslediti še v drugih krajih zalske županije (Domašinec, Keszthely).

.....
sestavek o rodbini Godina in tudi najbistvenejše podatke o Jožefu Godini ter o njegovem sorodniku Ignacu Godini – prav tako duhovniku, prim. Zelko, »Zgodovina Bistric«, 30, 31, kjer pa Zelko člane rodu neustrezno označi kot »svobodnjake (latinsko: nobilis)«.

Preglednica 1: Tri generacije neposrednih prednikov Jožefa Godine¹⁴

Razširjenost in posestno bogastvo rodbine na Dolnji Bistrici v drugi polovici 19. stoletja je mogoče opisati kar z naštetjem vseh hišnih števil v vasi, kjer so Godine takrat živeli. V razpredelnici št. 1 so našteje hiše na prvotnih št. 8, 27 in 46, ki jim je treba dodati še hiše št. 9 in pa 21. V zadnji (št. 21) se je v začetku stoletja rodil *nobilis* Štefan Godina – morda brat Jožefovega pradedca Janeza (Ivana, prvi v preglednici 1), umrlega leta 1869 v Črensovcih; v hiši št. 8 je leta 1866 v starosti 32 let umrl *nobilis* Jožef Godina. Stric 'našega' Jožefa, Janez, pa je konec stoletja z družino še živel v novi hiši v prav takrat nastajajočem novem dolnjobistriškem zaselku *Bednja* (danes Bednjaj). Ime Godina je bilo brez dvoma najuglednejše družinsko ime na Dolnji Bistrici, poznali so jih tudi v sosedstvu. Vendar se nihče ni družbeno povzpел na kakšen vidnejši javnouradniški ali podoben položaj, kar je pomenilo, da svojih sinov niso pošiljali v višje stopnje šol z namenom uradniškega izšolanja. Ostajali so premožnejši kmetovalci. Tako številčna rodbina je z nasledstvom povzročala nenehno drobljenje zemljiške posesti, saj je vsaka veja želela sinovom zagotoviti vsaj kmečko eksistenco.

Tudi njihov plemiški naziv, sicer v maticah prisoten vse do poznega 19. stoletja, je s tem nekoliko izgubljal veljavo. Vendar je bil dejanski razlog izgube njihovega plemiškega statusa drugje, namreč v ženitvi sinov še plemiških staršev z nevestami nižjega stanu. Vsi Jožefovi predniki v preglednici št. 1 so se oženili s hčerkami svobodnih kmetov ali celo podložnikov, se pravi z neplemenitimi (Karolina Godina: izjava Jožefa Godine njej o izgubi statusa zavoljo dedove druge poroke). Ko se je to ponovilo pri dveh generacijah in prišlo kot uradna informacija na sedež županije, je praktično samodejno sledilo ugašenje ali odvzem statusa tisti veji rodu. Očitno se je Jožef dobro zavedal svojega plemiškega porekla, pa tudi tu zapisanega o izgubi statusa.

14 Vsi matični podatki NŠAM, Krstna matična knjiga župnije Črensovci 1808–1849; Krstna matična knjiga župnije Črensovci 1862–1882; Krstna matična knjiga župnije Črensovci 1894–1909; Poročna matična knjiga župnije Črensovci 1808–1882; Mrliška matična knjiga župnije Črensovci 1808–1869.

Jožef Godina od rojstva do predbožičnih dni 1918

Vas Dolnja Bistrica, ena od tamkajšnjih treh istega imena, ki ležijo v zaporedju tik ob Muri med Melinci in Hotizo ter se ločijo s predponami Gornja, Srednja in Dolnja, na območju katerih so ljudje zagotovo živeli že vsaj pred sedemsto leti, je na prelomu stoletja štela okrog 500 prebivalcev.¹⁵ Velika večina je torej poznala očeta in tudi celotno 'ródbino' Godina.

Malo pred koncem 19. stoletja (12. marca 1898) je bil Godina rojen kot tretji izmed desetih otrok Marka in Marije, kot drugi sin za Martinom; med mlajšimi brati je tudi znan partizan ter povojni javni kulturni delavec in pisatelj Ferdo.

Oče Marko Godina, nekdanj madžarski vojak, je v letih Jožefovega odraščanja imel gostilničarsko obrt na Dolnji Bistrici in je tudi zato spadal med takrat najbolj znane Dolnjobistričane. Sina Jožefa je poklicno namenil za nadaljevanje obrti, se pravi za gostilničarja, za kar bi ta nujno moral dokončati vsaj nižjo gimnazijo, s katero bi lahko zaprosil za prenos obrtne pravice z očeta nase. Osnovno šolanje je sprva opravljal v njim najbližji dvorazrednici na Dolnji Bistrici (ustanovljeni 1902), kamor je bil očitno vpisan najpozneje leta 1906.¹⁶ Desetletnega (1908) ga je oče odpeljal – nehote zaveden – v šolo v oddaljeni Resznek (jugovzhodno od Kobilja), kjer pa mu izključno madžarsko govoreče okolje ni ustrezalo. Na tam zastavljeno vprašanje o narodnosti, ali je Hrvat, je odgovoril: »Ne Hrvat, Slovenec.«,¹⁷ kar je bila njegova izpričana opredelitev za slovenstvo. Tam ni hotel ostati. Vrnil se je čez dobrega pol leta in nižje šolanje nadaljeval doma. Nato ga je oče vpisal v prvi razred nemškojezične schulvereinske šole v Ormožu, kjer se je naučil še nemščine; pravzaprav sta mu ti dve šolski 'gostovanji' še najbolj koristili zaradi znanja jezikov.

Leta 1911 se je vrnil na Dolnjo Bistrico. Za nadaljnje šolanje pa oče »ni imel jasnega načrta«; zato ga je odpeljal v Črensovce k Jožefu Kleklu st., da bi mu ta dal kakšen nasvet. Tako je Jožef spoznal tam živečega legendarnega prekmurskega duhovnika, ki se je tja stalno naselil leto poprej. Prvič ga je sicer videl že leta 1904 na tamkajšnji cerkveni slovesnosti. Prav očitno je – glede na podatke o naraščanju števila – Klekl od svojega prvega prihoda v Črensovce (kaplan 1903–1905; nato vnovič po invalidski upokojitvi zavoljo nenadne hude izčrpanosti od 1910) vse intenzivneje vplival na tamkajšnje starše fantov in deklet v smislu odločanja za duhovniški ali redovni stan. V svojem narodnozavednem prepričanju je očetu svetoval Jožefov odhod v Ljubljano: »Vi ste Slovenec, mati Jožekova je Slovenka. Otroke trbej dati v slovenske šole. Naše slovensko središče je pa v Ljubljani, tam so slovenske šole. Zdaj pošljite Jožeka v Ljubljano.« Obljubil mu je ureditev bivanja in šole, zaradi česar

15 Matija Slavič, »O prekmurski statistiki. Narodnosti v Prekmurju po uradnem madžarskem štetju iz 1890 in 1910,« v: *Naše Prekmurje: zbrane razprave in članki*, ur. Viktor Vrbnjak (Murska Sobota: Pomurska založba 1999), 131.

16 Največ informacij o letih šolanja vsebuje njegov kratki spominski zapis: Jožef Godina, »Trije grobovi (Razmišljanje na grobu Jožefa Klekla),« *Stopinje* 3, št. 1 (1973), 91, 92. Zelko, »Zgodovina Bistric,« 36.

17 Matija Slavič, »Narodnost in osvoboditev Prekmurcev,« v: *Slovenska krajina. Zbornik ob petnajstletnici osvobojenja*, ur. Vilko Novak (Beltinci: Konzorcij, 1935), 54. Ponatis članka v: Matija Slavič, *Naše Prekmurje* (Murska Sobota: Pomurska založba, 1999), 237–64, in v ponatisu zbornika: *Slovenska krajina. Zbornik ob petnajstletnici osvobojenja*, ur. Vilko Novak (Murska Sobota: Pokrajinska in študijska knjižnica, 2019).

je takoj pisal znamenitemu patru dr. Alojziju Nastranu, »vodji Marijanišča in prof. moralke«. Predvojne dijake iz Prekmurja v Ljubljani se je dalo prešteti na prste ene roke. Oče se je takoj strinjal in s tem v bistvu zapečatil sinovo nadaljnjo usodo.

Od šolskega leta 1911–1912 naprej je Godina tako prebival pri redovnikih lazaristih (CM ali slovenska oznaka MD – Misijonska družba) v njihovem ljubljanskem dijaškem domu. Kako je Klekl prišel v stike z njimi? Znano je, da so celjski lazaristi po letu 1905 začeli organizirati duhovne vaje, na katere so vabili tudi mlade fante in dekleta iz Prekmurja; leta 1907 so v Beltincih izvedli znameniti misijon, ki ga je prihajalo poslušat mlado in staro od blizu in daleč. Rezultat obojega so bili prvi prekmurški gojenci lazaristov pri Sv. Jožefu v Celju in tudi prvi prekmurški dijaki, šolani v Ljubljani ter bivajoči v njihovem domu. Pri tem je očitno imel vlogo sam Klekl, saj je, po besedah Godine, osebno poznal več tamkajšnjih ljudi in imel prijateljske zveze z osebnostmi, kot so bili Gregorij Pečjak, Andrej Kalan in že omenjeni Alojzij Nastran. Jožef, vsaj pet let pred njim Mihael Kühar in še nekateri mladeniči so prišli v Ljubljano kot prvi; prav tam so se spoznali. Drugi so v Ljubljano prišli za le kratek čas, kot na primer Ivan Jerič, ki je jeseni 1912 v Šentvidu preživel teden dni. O teh prekmurških dijakih in njihovi povezanosti je zapisal: »Glavni nosilci jugoslovanske misli pa so bili bivši dijaki v lazaristovskem dijaškem domu. Mihael Kühar in Mihael Erjavec iz Bratonec, Alojzij Kühar iz Izakovec, Jožko Godina iz Dolnje Bistrice, Viktor Vereš in Jožef Škafar iz Beltinec, Bobovec iz Lipovec. Ta povezava je bila tako tajna, kakor da je sploh ne bi bilo. Nihče je nikjer ni imenoval. Nikdo zanj vedel.«¹⁸ Karolina Godina trdi, da so ustanovili celo Društvo prekmurških dijakov v Ljubljani, katerega prvi predsednik je bil prav Godina. Vsi naštetni so nato v priključitvenem obdobju dejansko bili med najvidnejšimi prekmurškimi domoljubi.

Več zapisov trdi, da se je Jožef Godina v Tavčarjevi¹⁹ Ljubljani šolal v Zavodu Sv. Stanislava v Šentvidu (poznejših znanih 'škofovih zavodih'),²⁰ vendar to ni res. Ob prihodu je sprva eno leto prebil v ljudski šoli in se naučil obvladovanja jezika za nadaljnje šolanje. Leta 1912 je vstopil v Ljubljani v nižjo gimnazijo; še pred tem pa je tam šel k birmi. Očitno je že imel stalne pisne stike s Kleklom, saj mu je ta v odgovor na njegovo sporočilo o tem obljubil, da bo z veseljem njegov birmanski boter, le da ga bo pri tem nekdo zastopal. Prejel je tudi zanimivo birmansko ime: »Ker je Klekl tudi »Jožef« kot jaz, so mi za birmansko ime dali ime škofa: Bonaventura (Jeglič).« Ohranjena je njegova prošnja predstojniku lazaristov za podaljšanje njegovega dotedanjšega bivanja pri njih iz sredine julija 1915, ki priča, da je že takrat razmišljal o nadaljevanju šolanja

18 Ivan Jerič, *Moji spomini* (Murska Sobota: Zavod sv. Miklavža, 2000), 10, 50. Prim. Viktor Vrbnjak, »Prekmurje po prvi svetovni vojni«, *Zbornik soboškega muzeja* št. 9–10 (2007), 83. Že zdravstveno oslabei Vrbnjak je to objavo pripravil na osnovi predavanja z enakim naslovom na prireditvi: *Dan duhovnosti in kulture z Jožefom Godino, Maistrovim borcem, kat. duhovnikom, publicistom in urednikom*, Murska Sobota, 10. 5. 2003, v okviru zasedanja Svetovnega slovenskega kongresa. Nato jo je mag. Karolina Godina poslala v objavo časopisu

19 Jurij Perovšek, »Tavčarjevo župansko devetletje 1912–1921«, *Studia Historica Slovenica* 17, št. 2 (2017): 559–614.

20 O takratnem dijaškem šolanju Jožefa Godine na škofijski gimnaziji v Šentvidu je npr. mogoče sklepati iz zapisa v njegovi biografiji, prim. Lojze Gajšek, *Vredni spomina: rajni sobratje Slovenske province MD: ob 90-letnici province (1919–2009) in 350-letnici smrti sv. Vincencija (1660–2010)* (Ljubljana: Misijonska družba – Slovenska provinca, 2009), 65.

v bogoslovju in o duhovniški službi.²¹ V njej je nadaljevanje izrazil kot svojo željo; prošnjo so ob njem podpisali tudi starši, ki so torej vedeli zanj in ga v tem očitno podpirali. Duhovniški stan se mu je torej že kot srednješolcu zdel realna možnost eksistence. Dokončen sklep o tem – ob uspešni rešitvi iz madžarskega ujetništva – pa je v luči tega dozorel kot pika na i. Za doseg cilja je, seveda s časovnimi presledki, leta 1920 zaključil klasično gimnazijo v Ljubljani, ne pa škofijske. Njegovega imena med maturanti zadnje ni mogoče najti ne v tem letu ne v drugih; najdemo pa lahko istega leta tamkajšnjega maturanta Ivana Jeriča.²²

Vpliv ljubljanske gimnazije je bil v njegovem nadaljnjem življenju vseobsežen. Lahko le ugibamo, v kolikšni meri ga je preobrazil v slovenskega domoljuba, kar bo izkazal že v poznem letu 1918.

Leta 1916, verjetno kmalu po dopolnitvi polnoletnosti, so ga vpoklicali v kraljevo vojsko. Prekmurje je v vojaško-upravnem smislu pripadlo V. korpusnemu poveljstvu s sedežem v Bratislavi.²³ Godina se je sprva boril na vzhodni fronti v Bukovini – v spominu so mu ostale Černovice (ukr. Černivci) – in nato na italijanski fronti,²⁴ na Tirolskem, ter si pridobil nižji častniški čin podporočnika, kar je pomenilo vsaj nekaj izrednih dejanj poguma ali požrtvovalnosti na frontah pa tudi že strateških ali poveljniških sposobnosti. Tam je med drugim srečal predvojnega znanca iz doma lazaristov, Prekmurca Viktorja Vöröša, »dobrega prijatelja«, s katerim bo v stiku tudi v času svoje sombotelske ječe.

Po razpadu fronte se je vrnil živ in zdrav ter sklenil takoj nadaljevati šolanje v Ljubljani. Vendar so razmere v zadnjih tednih vojne najavljale neko dotlej neznano in nesluteno dogajanje. Čeprav daleč od rojstnega kraja, je zagotovo dobival vesti o hitri radikalizaciji splošne situacije od sredine oktobra naprej, tudi v Prekmurju in širši slovenski okolici čez Muro, o zborovanju v Murski Soboti 20. oktobra in predvsem tistem v Ljutomeru 3. novembra, ki je z aktivno udeležbo več sto Prekmurcev izbilo dno dotakratnemu težavnemu življenju dolnjeprekmurskih rojakov.²⁵ Ponekod so šli kar v nebrzdani rop in uničevanje. Zgodnjenovembrska dogajanja predvsem v njemu najbližjih krajih – Črensovcih, Beltincih, Veliki Polani – so mu dala misliti.²⁶ Z ljubljanskim

21 Provincialni arhiv Misijonske družbe (CM) Ljubljana, prošnja datirana: *Sp. Bistrica, dne 14. julija, 1915. – t. 2.*) *Iz srca želim postati dober duhovnik Vaše misijonske družbe. /.../ Z odličnim spoštovanjem Vam hvaležni gojenec Jožef Godina.* Pridobljeno od dr. Vinka Škafarja, ki se mu tukaj zanj in za druge dragocene informacije o J. G. iskreno zahvaljujem.

22 Prim. spisek: France M. Dolinar, Bernarda Podlipnik in Majda Rozman, »Maturanti škofijske klasične gimnazije 1913–1944,« *Sto let Zavoda sv. Stanislava* (Ljubljana: Družina, 2005), 667, 668, in isto na spletu: »Zavod sv. Stanislava,« *Wikipedia*, https://sl.wikipedia.org/wiki/Zavod_sv._Stanislava. O obeh omenjenih kot maturantih prim še: »Prekmurski srednješolci,« *Stráža*, 21. 7. 1920, 2.

23 David Hazemali, »The Battle of Galicia: The Disintegration of the Austro-Hungarian Land Forces on the Eastern Front in the First World War, With Special Emphasis on the Role of the Graz's III Corps and Slovenian Soldiers,« *Studia Historica Slovenica* 17, št. 1 (2017), 168, 169.

24 O odzivu na vstop Italije v vojno v Prekmurju gl. Darja Kerec, »Odzivi na vstop Italije v vojno v prekmurškem katoliškem tisku (s posebnim ozirom na Kleklov Marijin list in Koledar),« *Studia Historica Slovenica* 15, št. 2 (2015): 441–54.

25 O težavnih življenjskih razmerah in kriminalnem početju med vojno v Prekmurju prim. Darja Kerec, »Prekmurje leta 1917,« *Studia Historica Slovenica* 18, št. 3 (2018): 811–26.

26 O teh dogajanjih, predvsem o Tkalčevi vlogi in početju v dolnjem Prekmurju v novembru 1918, prim. Lorenčič, 1919: *Rdeče Prekmurje*, 42–44.

šolanjem pa je lahko nemoteno nadaljeval kljub dejstvu, da je od razglasitve Države SHS ter od združitvenega 1. decembra postal državljan tuje države.

Takrat se je začejala njegova povsem nova življenjska pot, pot prepričanega in v naslednjih mesecih konkretno preizkušane prekmurskega domoljuba. Za domoljubne ideje je Godino, kot tudi mnoge druge Prekmurce, nedvomno navdušil Klekl. Ta je dotlej po 1913. umrlem murskosoboškem dekanu in dolgoletnem župniku na Tišini, Francu Ivanóczyju, že prevzel vlogo najuglednejše osebe prekmurskoslovenskih katolikov. Od leta 1913 je izdajal priljubljen list *Novine* v domačem dialektu ali v takrat že dolgo knjižnem jeziku in v njem s pisanjem o vse očitnejšem razpadanju oblastnih ustanov, s komentiranjem vsakdanjih dogodkov in razvoja situacije medijsko oblikoval razpoloženje tukajšnjega slovenskega življa. Danes je jasno, da je kot lastnik takrat edinega medija, pisanega v slovenskem jeziku, tiskanega in ljudstvu zelo dostopnega, neposredno vplival na potek dogajanj, med drugim na usmeritev ljudske jeze proti judovskim trgovcem, ne sicer kot sodobni 'medijski magnat', temveč predvsem kot dejanska duhovna avtoriteta. Že takrat je postal zaupna oseba in trdna opora proslavljenemu prof. dr. Matiji Slaviču.

Takoj po koncu vojne²⁷ je dvajsetletni sedmošolec Godina že podpiral idejo priključitve Prekmurja k pravkar ustanovljenim novim državnim skupnostim. Navduševal se je nad početjem generala Maistra v Mariboru in pričakoval njegovo zasedbo Prekmurja. V času tik pred božičnimi prazniki je pomagal očetu z delom v domači gostilni. Tudi tistega usodepolnega 24. decembra 1918 je že dopoldne stregel madžarskim orožnikom iz dolnjbistriške postojanke.

Antić – Godinova zasedba Dolnje Bistrice, pot v Mursko Soboto, zajetje, ujetništvo in rešitev

Dogodki z njim kot soudeležencem, ki so si sledili od predbožičnega dne, so bili že objavljeni v več verzijah časopisnih člankov in v raznih knjižnih izdajah, končno tudi zabeleženi oziroma opisani kot dokumentarno filmsko gradivo.

Na dlani je, da brez akcije zavzeta Medmurja (hrv. Međimurja) in v sklopu te posebej pohoda Antić-Jurišičeve skupine tudi Godinovega dejanja na Dolnji Bistrici ne bi bilo. Zato je nujna vsaj osnovna seznanitev z operativnimi načrti, sestavo in izvedbo celotne akcije Hrvatov, sicer že druge zapovrstjo. Prva jim je zavoljo slabe pripravljenosti in premajhnega števila vojaštva v novembru (13. novembra 1918) hudo spodletela. Zasedbo Medmurja so po novembrskem polomu znova nameravali izvesti že 5. decembra. Vendar so jim nepričakovani incidenti v Zagrebu in drugod nekaj dni pred tem to preprečili; zato so jo prestavili na predbožični dan. Načrte so pod vodstvom v Zagrebu imenovanega poveljnika akcije, podpolkovnika Slavka Kvaternika, pripravili zelo vestno in realno, se temeljito seznanili s stanjem madžarske vojske in orožnikov v prostoru, nato več tednov od vsepovsod zbirali takrat mogoče vojaške enote, med njimi tudi dve četi

27 O položaju civilnega prebivalstva v Prekmurju ob koncu vojne podrobneje Darja Kerec, »Položaj civilnega prebivalstva v Prekmurju ob koncu vojne«, *Studia Historica Slovenica* 16, št. 2 (2016): 437–48.

od Maistra v pomoč poslanih Slovencev, torej Maistrovih borcev pod poveljnikoma stotnikoma Deklevo in M. Rakušo (*Slovenski polubataljon*), in določili poveljniški zbor ter štab. Končni cilj operacije je bila osvojitve Čakovca, medmurskega prostora in celotnega toka Mure na desnem bregu z mostovi in brodovi vse do kraja Kakonia. Sprožili so jo z odobritvijo le *Narodnog vijeća* v Zagrebu. Drugih ravnih oblasti, predvsem pa beograjskega dvora, o njej niso vnaprej obvestili. Vse to je v obširni razpravi opisal Kvaternikov namestnik in operativni poveljujoči celotni akciji, podpolkovnik Dragutin Perko. Tu bo poudarek le na opisu enot in načrtu delovanja Antić-Jurišičeve skupine.

Celotno zbrano vojaštvo so razdelili na dve fronti: južno in zahodno. Del prve sta tvorila tudi t. i. *sokolska legija*, nanovačena predvsem v Zagrebu in okolici, ter oddelek dalmatinskih mornarjev s poveljnikoma poročnikom fregate Robertom Antićem in Dalmatincem kapetanom Erminijem Jurišičem. Ista poveljujoča sta bila hkrati operativno vključena tudi v zahodno fronto, v okvir katere so od obstoječih enot odredili še obe Maistrovi četi in ki je imela nalogo nastopiti iz Štajerske: kreniti z vlakom iz Ormoža do Središča ob Dravi ter nadaljevati od Štrigove proti Muri oziroma iti do obmurskih strateških točk. Antić in Jurišič bi morala s podrejenimi enotami – sokoli/legionarji, mornarji, Slovenci in manjšim oddelkom posavskih prostovoljcev iz Nove Gradiške – skupno okrog 700 mož z devetimi mitraljezi in štirimi lažjimi topovi – zasesti oba mosta (cestnega in železniškega) ter brod pri Murskem Središču, in hkrati še vse brodove na reki navzgor do Razkrižja, posebej tistega v Sv. Martinu/Muri. V tem kraju naj bi se oba dela združila in šla družno do Murskega Središča, kjer bi se po zavzetju vseh naštetih točk ustavili in utaborili.

Kako je uspela izvedba načrta? Hrvatom je šlo vse kot po maslu s takojšnjimi uspehi. Zbrane res močne hrvaške sile so z akcijo na določeni dan (torek, 24. decembra 1918) bliskovito zasedle Medmurje iz kar štirih smeri. Le Jurišičeva izvedba se je glede na načrt v zadnji fazi bistveno spremenila. Celotna zahodna fronta je šla tisti dan iz štajerske smeri ob 6.00 uri proti gornjemu Medmurju. Tako sta se Antić in Jurišič usmerila iz Varaždina čez Sv. Bolfenk pri Ormožu v Ormož, z vlakom prišla do Središča ob Dravi, se izkrcala in šla čez Štrigovo proti Muri. Jurišič se je pojavil v Sv. Martinu/Muri in tam čakal Antića za skupno pot naprej do Mur. Središča. Antić je šel proti Razkrižju in do reke, da bi zavzel oba strateška broda in takoj krenil proti Sv. Martinu/Muri. Oboji so se res potrudili in še pred poldnevom osvojili ter zavarovali vse te točke razen Mur. Središča. Ob 10.30 so se dotlej še aktualne oblasti in vojaštvo že predali v Čakovcu. V dobrih sedmih urah so Hrvati osvojili praktično celotno pokrajino in zagospodarili nad njo. Vendar je bilo z Jurišičem nemogoče vzpostaviti stik; zato so k njemu iz Čakovca poslali oklepni avto, ki je končno prinesel vesti.²⁸ Nato pa je z le delom

28 Vinko Žganec, »Prvi dani oslobađanja Međumurja,« v: *Hrvati u borbama za oslobodjenje sjevernih krajeva Jugoslavije: Međumurja, Prekomurja, Koruške i Štajerske*, ur. Petar Jelavić (Zagreb: Udruženje ratnih dobrovoljaca Međumurja, Prekomurja, Koruške i Štajerske, 1940), 51, 52. Dragutin Perko, »Oslobodjenje Međumurja,« v: *Hrvati u borbama*, 88–90, 93–96. Tudi hrvaški borci za severne meje so se, podobno kot v Sloveniji Maistrovi borci, organizirali v *Udruženje ratnih dobrovoljaca – boraca za oslobodjenje sjevernih krajeva Jugoslavije*. Ohranjeno je njihovo »pravilo« iz leta 1936; izdajali so celo glasilo *Legionar Jugoslavije*, od katerega je ostalo arhiviranih le nekaj števil. Navedeno po podatkih informativne službe Hrvatskog državnog arhiva Zagreb avtorju na njegovo poizvedbo, 5. 3. 2020.

vojaštva 26. decembra prestopil reko nad Murskim Središčem ter deloval v dolnjem Prekmurju vse do osvojitve Murske Sobote, čeprav za to ni imel nikakršnega ukaza, pooblastila ali vsaj napotka za tako ukrepanje na podlagi dejanske situacije. Tako se je vsaj spraševal eden od članov Perkovega štaba, Ivan Tkalčec, poveljnik Jurišiću dodeljene enote prostovoljnih dalmatinskih mornarjev. Ni mu bilo jasno, zakaj je Jurišić čez Muro krenil sam, brez neke občutnejše vojaške enote, ki bi zagotovo imela več možnosti za uspeh akcije.²⁹

Poglejmo sedaj zelo strnjeno povzet dejanski potek dogodkov na obeh bregovih Mure med 24. decembrom 1918 in 3. januarjem 1919. Močnejši hrvaški oddelek prav pod vodstvom Jurišića in Antića je na predbožični dan šel iz Štrigove proti Muri. Ni jasno, ali sta skupaj prišla do Razkrižja; znano pa je, da je od Razkrižja do tamkajšnjega broda nastopil le Antić. Jurišić je došel v Sv. Martin/Muri, kjer pa, razumljivo, ni in ni dočakal Antićevih enot, ki so po prestopu reke zavzele Doljno Bistrico. Krenil je naprej po desnem bregu proti Murskemu Središču, kjer je po zavzetju trga na božično noč in jutro tudi ostal kot zavarovanje tamkajšnjih strateških prehodov čez reko. Manj številčni del njegovih enot pod Antićem, kakih sto do največ 150 vojakov, je prvi dan akcije po načrtu nastopil proti murskemu brodu nad Razkrižjem, da bi ga osvojil: prišel je do Razkrižja in se pred 10. uro dopoldne pojavil pri brodu. Na poti so izvedeli o prisotnosti orožniške posadke na Dolnji Bistrici, torej v neposredni bližini broda, in jih nekaj že tudi ugledali na samem rečnem bregu ter začeli močno streljati nanje. Takoj zatem so s pomočjo Godine, ki je zaradi streljanja pritekkel k Muri skupaj z brodarjem, z brodom, zasidranim na prekmurski strani, prečkali reko. Vendar so – brez vnaprejšnjega ukaza in v nasprotju z načrtom – po dogovoru z njim na levem bregu krenili nad tamkajšnje orožnike ter zasedli 'njegovo' Doljno Bistrico.

Slika 2: Jožef Godina v letih 1939 ali 1940

Vir: OAKaG, objavo je odobrila mag. Karolina Godina.

29 Ivan Tkalčec, »Mornarska četa u Međumurju,« *Hrvati u borbama*, 138–45.

O uspešni akciji pa niso nič javili Jurišiću. Kmalu po zavzetju vasi je poveljnik Antić Godini predal poveljstvo nad maloštevilno enoto svojih vojakov, ki mu jih je prepustil, z večino vojakov pa se takoj z brodom odpravil nazaj čez Muro in se po desnem bregu hitel pridružiti Jurišiću v Sv. Martin/Muri oziroma Mursko Središče. Ta je na božični dan pridobil podatke o stanju v Dolnji Lendavi in se, očitno v noči s 25. na 26. december, odločil za nadaljnjo akcijo, za usodni korak osvajanja levega brega. Že zgodaj zjutraj je prestopil reko in zasedel tamkajšnji prostor do Dol. Lendave skupaj z osrednjim krajem. Naslednji dan, 27. decembra, se je, ne vedoč o Godinovi nadaljnji akciji, odločil za združitev z njim in takojšnjo skupno osvojitve Murske Sobote ter krenil po cesti proti Črensovcem. Dogodki so se nato kar prehiteli. Zelo hitro se je prav ta nekomunikacija, izostanek medsebojne povezave, izkazala kot usodna za Godinovo nadaljevanje. Jožef je namreč na božič v vlogi poveljnika in 'lokalne oblasti' na hitro sklical še slabi dve desetini prostovoljcev iz Dol. Bistrice, hkrati pa okoliškim vaškim županom razglasil zavzetje sosednjih Gornje Bistrice in Črensovcev. Ta njegova dejanja danes zapisujemo tudi kot »osvobojenje, osvoboditev« teh vasi. Vendar je raje kot k Jurišiću šel še isti dan iskat pomoč celo v Štrigovo ter zvečer še v Ljutomer, kjer je dobil nekaj orožja. Godina je skratka hipoma postal vnovični vojak z velikimi pričakovanji Maistrove zasedbe Prekmurja. Pa se je obrnilo drugače.

Že naslednji dan, v četrtek, 26. decembra, so madžarske enote po kratkem, krvavem boju, ki je na nasprotni strani terjal več mrtvih in ranjenih, pregnale Godino in njegove, da so se komaj zmogli umakniti čez Muro v Ljutomer. Nato pa je prav te Madžare 27. decembra pregnal iz Dolnje Lendave do Črensovcev prispeli Jurišić, dan zatem, v petek, prodrl v Beltince, tam prespal, nato šel v soboto, 28. decembra zjutraj, do Murske Sobote in jo zasedel. Vse to mu je uspelo z do največ sto vojakov, med katerimi je bilo tudi nekaj Maistrovih Slovencev z Rakušo, Deklevo in še nekaterimi. Udarno silo teh osvajalcev so tvorili legionarji oziroma elitna četa prostovoljske *sokolske legije* pod poveljstvom dr. Jerka Franetovića, namestnika poveljnika Roberta Antića, ki mu je bila kot taka dodeljena le nekaj dni pred akcijo (20. decembra) za najtežje naloge. Franetović je v spominskem zapisu trdil, da je legija kot predhodnica že na božič zvečer vstopila v Dolnjo Lendavo za zavarovanje nastopa Jurišićevega odreda proti Murski Soboti. Ko se je ta pohod nesrečno končal, pa je legija varovala umik vseh čet iz Prekmurja in ga sama zapustila zadnja s čolni čez Muro pri Hotizi do Sv. Martina/Muri.³⁰

V Mursko Sobotu je kmalu nato prišel tudi Godina s svojimi še preostalimi prostovoljci ter se nastanil v hotelu Dobray; pozneje, 2. januarja zvečer, se mu je pridružil še iz Veržeja prispeli A. Osterc. Brez pomoči pa se niso dolgo obdržali. 3. januarja, krepko pred svitom, so Madžari – po pridobljenih informacijah ali izdajstvu in pa z odlično izvedbo akcije – s hitrim vpadom zavzeli kraj. Vse presenečene, tudi Godino in Jurišića, so zajeli in najprej hoteli kar tam takoj ustreliti; vendar so si zadnji hip premislili in jih odpeljali v zapor v Sombotel ter na postopek pred izrednim sodiščem. Od tam pa je trem, med njimi Godini, uspelo v zgodnjem februarju pobegniti proti najbližjemu delu

30 Dr. Jerko Franetović, »Dobrovoljačka Sokolska legija u borbama za oslobođenje Međumurja,« v: *Hrvati u borbama*, 131–37.

državne meje z Avstrijo in se vrniti čez Pinkafeld, Gradec v Maribor. Že naslednji dan je Jožef o vsem poročal Maistru.

General Maister je kljub načrtani začasni demarkacijski meji na severovzhodu – ta je potekala po reki Muri do stika s Ščavnico, nato po takratni državni meji do Drave in nato po Dravi do stika z Muro – decembra 1918 že snoval tudi vojaško zasedbo Prekmurja. V zvezi s tem je podprl načrte Hrvatov za zasedbo Medmurja, s katerimi so ga seznanili kmalu po novembrski katastrofi, in jim na pomoč poslal dve stotniji svojih vojakov. Ne da bi slutili kakršno koli Jurišičevo in Godinovo 'solo akcijo', so Maister, Slavič, Jerič in drugi 26. decembra pripravili veliko in odlično uspelo zborovanje v Radgoni za propagando priključitve pokrajine. Po radgonskem zboru je general pričakoval vesti o hrvaškem uspehu, saj bi na podlagi teh lahko v nadaljevanju sam ali s pomočjo nekaj hrvaških enot takoj po novem letu zasedel tudi Prekmurje. Razsežnosti Jurišičeve nenačrtovane zasedbe takoj po božiču pa so ga zelo neprijetno presenetile. Kljub že zasedeni Radgoni in vroči želji po osvojitvi celotnega prostora prav zato takojšnje pomoči Maistra Hrvatu ni bilo. Prav takrat je prišla še dodatna smola, saj je moral že dva dni po radgonskem zboru zavoljo nenadnega protitudarca avstrijskih sil usmeriti vse svoje sile na Koroško, ki mu je vsekakor bila pomembnejša. Tako mu je za severovzhod zmanjkalo vojakov, opreme in prevoznih sredstev. Prav tako za zasedbo ni imel neposrednega ukaza iz Ljubljane. Potem ko je v naslednjih mesecih izgubil Radgono, pa tudi dejansko ni več mogel razmišljati o vojaški zasedbi Prekmurja.³¹

O Jurišičevem nenadnem vpadu čez Muro so pisali vsi takratni odmevnejši slovenski in tudi hrvaški časniki, javnost je iz njih izvedela nepreverjene vesti, nekaj jih je bilo tudi povsem neverjetnih. V opisu izvedbe zasedbe Medmurja je na primer o njem zapisano, da je (v slov. prevodu) »v skupini imel tri stotnije [satnije; dejansko le dve] Slovencev pod poveljstvom stotnikov Rakuše in Dekleve, zagrebško prostovoljno četo in četo mornarjev, in še novogradiški bataljon, ki naj bi iz Ormoža krenil neposredno v Čakovec; Jurišič je s svojimi mornarji prestopil Muro pri Lendavi in tam razorožil več kot 1000 Madžarov, zaplenil je 2000 pušk, en top, kuhinje in nekaj strojnih pušk«. ³² Še trikrat višjo številko uplenjenih pušk – kar 6000 (to je za celo takratno divizijo, in prav v Dolnji Lendavi (?)), in visok znesek uplenjene gotovine pa je navedla mariborska *Straža*, po njej je enako povzel še *Mariborski delavec*.³³ Najizraziteje pa je v svoji prvi objavi o tem dogajanju 2. januarja 1919 pretiraval *Slovenski narod*.

31 Ta element je zabeležen v praktično vseh pregledih Maistrovega ravnanja v teh mesecih. Povsod je kot razlog neukrepanja poudarjena Jurišičeva nepričakovana zasedba, v le nekaterih pa še ostali tu navedeni razlogi.

32 »Oslobodjeno Medjimurje,« *Volja naroda*, 1. 1. 1919, 1.

33 »Vesele vesti prihajajo iz krajev, kjer prebivajo ogrski Slovenci. /... / Iz Medjimurja so naši prodirali zadnje dni preteklega tedna v Prekmurje in so v petek zjutraj, dne 27. decembra zavzeli Lendavo, ki je najvažnejše središče Prekmurja, nadalje 28. dec. Belotince in druge važnejše trge in kraje. Stotnik Jurišič je v soboto, dne 28. dec. s četo mornarjev zavzel drugo večje mesto Soboto (Mura Szombat) in je včeraj, dne 29. dec. odkorakal dalje proti severu. Zasedenje Medjimurja in Prekmurja se vrši večinoma brez večjih bojov. Ogrsko vojaštvo je po večini zbežalo dalje proti vzhodu. Našim četam je prišlo v roke mnogo dragocenega plena. Dobilimo več topov in strojnih pušk. V Lendavi so naši odvzeli Ogrom nad 6000 pušk in so dobili v roke za 36.000 K srebrnega denarja.« »Prekmurje oteto!«, *Straža*, 30. 12. 1918, 2. V tej številki *Straže* je bil na naslovnici takoj pod glavo časnika uvrščen večji naslov »Prekmurjski Slovenci osvobojeni!«, kar pa je bila le 'udarna vest', saj je pod njim sledil dolg članek brez enega samega stavka o Prekmurju; prim. »Medjimurje in Prekmurje v naših rokah,« *Mariborski delavec*, 3. 1. 1919, 1, 2.

Godinova dejavnost v dneh vse do zajetja 3. januarja 1919 bo v okviru zgoraj zapisanega predstavljena v obliki preglednice s časopisnimi in drugimi viri o le dveh najpomembnejših dneh, 24. in 25. decembru 1918. Sam Jožef jo je objavil v vsaj dveh virih kar nekaj časa po teh dogodkih, po njegovem zapisu nato še Slavič in zelo strnjeno verzijo še Karolina Godina v dokumentarno-filmskem zapisu. V opisih se posamični elementi ne ujemajo povsem; Godina in za njim še Matija Slavič jih opisujeta v medsebojno malenkostno razlikujočih se variantah. Zato bo ustrezno soočiti ne čisto vseh, temveč večino objav, z vsemi zgrešenimi in netočnimi podatki vred. Povzemanje vesti od časnika do časnika o takratnih dogodkih in sploh o razvoju stanja v Prekmurju je sicer bila vsakdanja praksa; v ničkoliko primerih pa je bilo uredniško še kaj dodano (izmišljeno). Ob Kleklovih *Novinah* ter Slaviču in Godini kot dokazljivih informatorjih oziroma avtorjih člankov je umestno vprašanje informatorjev o teh in sploh številnih prekmurskih novicah. Iz člankov izhaja, da so v uredništva prihajale iz Prekmurju najbližjih večjih krajev Gornje Radgone, Središča ob Dravi, Ljutomera in tudi Ormoža, za dogajanje v pozni pomladi 1919 pa še celo iz Štrigove.

Najobsežnejši in časovno glede na stopnjo verodostojnosti še zelo ustrezajoč opis dogajanj na Dolnji Bistrici na predbožični in božični dan 1918 je podal Jožef Godina v Kleklovih *Novinah* na dan po desetletnici znamenitega zborovanja v Beltincih 17. avgusta 1919.³⁴ Enako obsežen in natančen, sestavljen po več virih, je bil šest let pozneje objavljen Slavičev opis.³⁵ Čeprav je Slavič poznal vse prejšnje zapise/objave, je – po mnenju avtorja – s tem daljšim zapisom v bistvu poravnal svoj ‘dolg’ oziroma dejstvo neomembe Jožefa Godine v svoji slovenski izdaji knjižice o Prekmurju iz leta 1921. V njej je ob opisu dogajanj okrog božiča 1918 poudaril Jurišičevo dejanje in omenil nekaj drugih mož, medtem ko o Godini tam ni sledu.³⁶ Novejši daljši opis dejanj dvojca Jurišič-Godina ter poudarjeno vlogo zadnjega je po večletnem zbiranju ustreznega gradiva prispeval Viktor Vrbnjak.³⁷ Izvirno spominsko podobo novoletnih in ponovoletnih dni v Murski Soboti, zajetja in ujetništva s pobegom vred je podal Anton Osterc.³⁸ Mag. Karolina Godina pa je o stričevih takratnih dneh spregovorila kot avtorica celotnega scenarija v trodelnem dokumentarnem filmu.³⁹

34 J.(o)žef Godina, »Prve jugoslovanske čete v Slov. krajini,« *Novine*, 18. 8. 1929, 1, 2.

35 Slavič, »Narodnost in osvoboditev Prekmurcev«, 61–70. To besedilo je pred smrtjo verodostojno verificiral sam Godina, tako da je v izvodu knjige *Slovenska krajina* podčrtal vse vsebine o svojih dejanjih. Izvod je Karolina Godina skopirala in ga predala v hrambo v Nadškofijski arhiv Ljubljana (NŠAL). Verodostojnost izpričuje zapis izza notranje naslovnice: »*Dragici v spomin! Striček Pliberk, marec 1985*«. Avtor ima kopijo tega izvoda, v kateri je zapisu spodaj dodan »*PS. Karolina Godina*«, datiran s: Celje, 2019. V njem je sicer oboje rokopis imenovane. OAKaG.

36 Matija Slavič, *Prekmurje* (Ljubljana: Slovenska krščansko-socialna zveza, 1921), 43, 44.

37 Vrbnjak, »Prekmurje po prvi,« 91–93.

38 Anton Osterc, »Moji doživljaji v borbi za slovensko severno mejo,« *Časopis za zgodovino in narodopisje* 60 –n. v. 25, št. 2 (1989), 268, 269.

39 Televizijski tridelni dokumentarni film *Ob 100. obletnici priključitve Prekmurja in združitve prekmurskih Slovencev z matičnim narodom, 1. del: Prekmurje po prvi svetovni vojni (predavanje V. Vrbnjaka v Murski Soboti 10. maja 2003 na konferenci Svetovnega slovenskega kongresa o priključitvi Prekmurja), 2. del: Vas Dolnja Bistrica v občini Črenšovci, prvo osvobodeno prekmursko ozemlje po prvi svetovni vojni, 3. del: Občina Črenšovci z vidika ustvarjanja in ohranjanja kulturne dediščine danes*, scenarij: mag. Karolina Godina (Maribor: TV Eksodus, 2019).

Preglednica 2: Dogajanje ob Muri in na Dolnji Bistrici v torek, 24. decembra, in sredo, 25. decembra 1918 po zaporedju časovno najbližjih in poznejših časopisnih objav ter dok. filmu

- »Naše jugoslovanske čete so zavzele že vse ozemlje med Muro in Dravo, kjer prebivajo ogrski Slovenci. Dne 24 dec. so naše čete zavzele trdnjavo Čakovec. / ... / En naš oddelek je dne 27. dec. prekoračil celo Muro pri Razkrižju in je zasedel na ogrski strani nekaj vasi. Ogrji so se takoj zbrali in so po vročem boju potisnili naše nazaj čez Muro. Ogrji so bili v veliki premoči napram naši četi, ki je štela samo 15 mož. Naši so se nad Ogri maščevali in so napadalce drugi dan skoro vse zajeli.«⁴⁰
- »V južnem delu Prekmurja živahno deluje osmošolec ljubljanske gimnazije g. Godina. On je bil tisti, ki je s četo 15 mož prekoračil pri Razkrižju Muro in je zasedel nekaj ogrskih vasi. Njegovega očeta so Ogri vjeli. Mladi Godina pa ni miroval. Z zvijačo se mu je posrečilo, da je vjel 60 Ogrov, jim odvzel plen in svojega vjetega očeta.«⁴¹
- »Ko so na Božič, dne 25. decembra udarile naše čete pri Ormožu v Prekmurje, se je na murskem mostu razvila ljuta bitka, v kateri je na naši strani padlo 15 mož, ranjenih pa je bilo 72. Madžari so imeli 102 mrtva in okrog 150 ranjenih.«⁴²
- »V par dneh so zasedle naše čete vse Medžimurje do izliva Mure v Dravo. Ko so dne 27. decembra nekateri naši oddelki pri Razkrižju prekoračili Muro, so jih Madžari prvotno potisnili nazaj. Drugi dan so naše čete zopet udarile preko Mure. Pri tem pohodu se je zlasti odlikoval osmošolec ljubljanske gimnazije Godina. Prvi dan so Madžari njegovega očeta vjeli, drugi dan pa se je Godinovi četi posrečilo, očeta osvoboditi, zajeti 60 Madžarov in jim odvzeti velik plen.«⁴³
- »Pri bistriškem brodu (med Razkrižjem in Spodnjo Bistrico) so jugoslovanske patrolje nenadoma napadle ogrske vojake, 12 mož, ki so stražili brod. Med streljanjem je jugoslovanske vojake prepeljal ljubljanski gimnazijec sedmošolec Godina in jih vodil do velike ceste Belotinci–Spodnja Lendava in tam pretrgal brzozavno in telefonsko zvezo med imenovanima trgoma. Ko so prvič stopili osvoboditelji na prekmurska tla, so jih domačini pozdravili z »Živio Jugoslavija!« klici. Prinesli so vojakom obilo prazniških jedi in so jim tožili, kako so morali trpeti pod Ogri posebno zadnje čase. – Drugi dan, na Božič, so bili vsi prebivalci Spodnje Bistrice zbrani sredi sela, kjer jim je poveljnik male jugoslovanske posadke naznanil, da so padle tisočletne verige ogrskega suženjstva in da so tako postali svobodni državljani svobodne Jugoslavije. Drugi jim je govoril sedmošolec Godina in prvič javno zaklical sovaščanom: »Jugoslavija naj živi!, kar je stokratno odmevalo od zbranega občinstva. Razložil je v

40 »Prekmurje oteto!«,« *Straža*, 30. 12. 1918, 2. »Prekmurje oteto!«,« *Slovenec*, 2. 1. 1919, 2.

41 »Junaški gimnazijec«,« *Straža*, 30. 12. 1918, 3. »Junaški gimnazijec«,« *Slovenec*, 3. 1. 1919, 3. »Medžimurje in Prekmurje v naših rokah«,« *Slovenski narod*, 2. 1. 1919, 2.

42 »Medžimurje in Prekmurje v naših rokah«,« *Slovenski narod*, 2. 1. 1919, 2.

43 »Medžimurje in Prekmurje v naših rokah«,« *Mariborski delavec*, 3. 1. 1919, 1, 2.

razumljivi obliki svetovni in domači položaj, pokazal zbranim razpadajočo ogrsko prisilno delavnico in razvijajočo se svobodno Jugoslavijo. Na koncu malega slavlja ni bilo konca navdušenih živio klicev Jugoslaviji.«⁴⁴

- »Dne 24. decembra 1918 so Jugoslovani zasedli Medjimurje in del posadke kapetana Jurišiča je pri treh Bisticah hotel prekoračiti Muro in pregnati tamkajšnje ogrsko vojaštvo. Posrečilo se mi je z brodom prepeljati Jugoslovane čez reko, nato sem se javil kot prostovoljec v jugoslovansko vojaško službo ter vodil zasledovanje Ogrov.«⁴⁵
- »Skrajno mučni in nič manj usodni so bili dogodki v Slovenski krajini okoli Božiča 1918 in novega leta 1919. Jugoslovani so 24. dec. zasedli Medjimurje in oddelek bataljona kapetana Jurišiča tudi tri Bistrice in Dolenjo Lendavo.«⁴⁶
- »24. 12. 1918 so jugoslovanske čete pričele z zasedbo Međimurja. /.../ 24. 12. sem bil (J. Godina) doma na počitnicah, tega dne smo sedeli v gostilni z nekaj ogrskimi vojaki. Naenkrat zaslišimo streljanje ob Muri, prepričan sem bil, da so to Jugoslovani, kot mi je obljubil general Maister. /.../ Stečem do Mure /.../ srečam brodarja, in nekaj ogrskih vojakov; prideva do broda /.../ bil sem v nezavidljivem položaju med dvema sovražnima vojskama /.../ Postopoma sem prepeljal okrog 400 vojakov z brodom na prekmurska tla /.../ Prevezel sem vodstvo in prišli smo do Dolnje Bistrice /.../« (Karolina Godina po izjavi Jožefa Godine v citiranem dokumentarnem filmu)

Že iz predstavljenih delov člankov in iztrganih delov dokumentarnega filma si je mogoče predočiti, kako je bila slovenska javnost obveščena o dogajanju v obeh dneh. Netočni dnevi/datumi, napačni posamični ali skoraj vsi številčni in dogodkovni elementi in še kaj so temeljna značilnost takratnega poročanja. Ponekod je poročanje prehajalo v domala pravljicne razsežnosti. Od časnikov je daleč najmanj zanimanja za dogodke izkazal *Slovenski narod*, ki je sicer izjemno prednjačil z objavami v sklopu kompleksa o Koroški in tamkajšnjem dogajanju. Je pa prav ta časnik že tik pred koncem decembra v sklopu novic iz Madžarske objavil več zanesljivih in točnih vesti, dobljenih iz Prlekije o osvojenem Medmurju ter celo iz Budimpešte na dan dogodka, namreč o Jurišičevi osvojitvi Dolnje Lendave pa tudi o njegovem prodoru proti Murski Soboti.⁴⁷ O tem je lahko še isti dan vest v madžarsko prestolnico prišla le iz samega kraja, kar pa daje vtis o res hitrem pretoku novice, ki so jo že dva dni pozneje prebrali natisnjeno v Ljubljani.

44 »Prekmurje osvobojeno,« *Slovenec*, 4. 1. 1919, 3.

45 Jožef Godina C. M., »Na smrt obsojeni. Kako smo padli v ogrsko ujetništvo v Murski Soboti, 3. januarja 1919,« *Slovenec*, 28. 10. 1928, priloga, 3. Identičen ponatis celega članka v: Mohorjev koledar 2002, ur. Matija Remše (Celje: Mohorjeva družba, 2001), 190–92.

46 »J.(ožef) G.(odina), Slovenska krajina ob desetletnici osvobojenja,« *Slovenec*, 28. 10. 1928, priloga, 3.

47 »Središče, 26. decembra. Dne 24. t. m. so jugoslovanske čete, kakor je že znano, zasedle vse Međimurje. /.../ Međimurje v naših rokah. Budimpešta, 26. decembra, (Ljub. kor. urad.) /.../ Poročilo z dne 26. decembra: Jugoslovanske čete, ki so zasedle Međimurje, so dospеле v Dolenjo Lendavo na severnem bregu Mure in tako kršile pogodbo za premirje. V Međimurje so došla jugoslovanska ojačenja.« »Međimurje v naših rokah,« *Slovenski narod*, 28. 12. 1918, 2–3. V *Slovenskem narodu* se najde podoben zapis: »Budimpešta, 28. decembra. (Ljub. kor. urad.) Glasom dunajskega koresp. urada poroča ministrstvo za notranje stvari: Srbi prodirajo od Dolenje Lendave proti Murski Soboti.« »Razne vesti,« *Slovenski narod*, 30. 12. 1918, 2.

Vendar so se že v zadnji številki *Naroda*, izdani 31. decembra, po vesteh iz istega vira – torej iz Budimpešte –, lahko prebrale zastarele in tudi netočne informacije, celo o »drugi skupini jugoslov. vojske, ki je iz Radgone vdrla v Prekmurje ter se pojavila na črti Murska Sobota – Behavin« (z zadnjim so gotovo mišljeni Beltinci). O tamkajšnjem dogajanju po prvih ponovoletnih dneh je ta časnik nato objavljale še izjemno kratke skope vesti o položaju, največkrat dobljene kar iz madžarske prestolnice (gl. preglednico 2).

Kaj se je 24. decembra 1918 dejansko zgodilo na Dolnji Bistrici? Jožef Godina je tega dne dopoldne ob spoznanju, da so na nasprotni desni breg Mure dospeli vojaki, sovražno nastrojeni do madžarskih orožnikov na levem bregu in streljajoči nanje, takoj pomislil na dvoje:

- da so to »jugoslovanski vojaki«, ki jih je poslal general Maister za osvoboditev Prekmurja, o katerih pa tisti hip ni vedel drugega – niti približnega števila –, kot da so tam in ga prosijo za pomoč s prevozom na brodu na prekmurski breg;
- da se je treba v hipu odločiti za ukrepanje v pomoč ali pa se umakniti in jih pustiti tam, kjer so bili.

V danem trenutku se je odločil za pomoč napadalcem, skočil na brod in ga usmeril usodi naproti. Ga je v to instinktivno napeljalo še kako drugo čustvo kot misel, da bi se s tem lahko začela jugoslovanska zasedba Prekmurja, z njo pa konec osvojenih madžarske oblasti? Od tega trenutka ga smemo označevati vsaj za domoljuba. Od večera istega dne pa še za poveljnika prvega, čeprav miniaturnega oddelka vojakov in prostovoljcev, ki so zasedli in držali oblast v vasi v lastnih rokah ter imeli štab v njihovi – Godinovi hiši. Vsega drugega takrat še ni vedel. Niti tega ne, da se prispeli vojaki niso mogli označiti – in tudi danes se *pro forma* nikakor ne morejo – kot »jugoslovanski«, temveč le kot hrvaški ali kot vojaštvo zagrebškega *Narodnog vijeća*, saj celotna akcija osvoboditve Medmurja ni imela formalnega pokritja, se pravi odobritve najvišjih državnih oblasti Kraljestva SHS. Ko so Madžari po prvotnem šoku ob izgubi te pokrajine januarja 1919 sprožili diplomatsko protestno akcijo v krogih na mirovni konferenci v Parizu, so voditelji konference od Kraljestva SHS zahtevali pojasnilo, ki pa je prišlo iz vrhovnega štaba srbske vojske v Beogradu – da je to pač bila samostojna hrvaška akcija.⁴⁸

Elementov, vrednih zgodovinopisnega prečiščenja, je še več. Vendar namen članka ni do potankosti analizirati dogajanja. Tukaj je treba opozoriti na dejstvo, da je bil Ivan Jerič edini, kolikor je znano, ki je pozneje sploh podvomil o ustreznosti Godinovega ravnanja v obeh kritičnih dneh. Kljub temu tu ne bo analize ne komentarja, saj so njegove besede takoj po izidu doživele odzivni komentar Karoline Godina.⁴⁹ Končno podobo ustreznosti ravnanja Jožefa Godine naj si bralec ustvari sam.

48 Prim. »Mađari se nisu lako pomirili s gubitkom Međimurja. Bili su vojnički preslabi da se ozbiljnije suprotstave hrvatskoj vojsci u Međimurju, ali su nade polagali u diplomaciju. O ulasku hrvatske vojske u Međimurje odmah su izvijestili Mirovnu konferenciju u Parizu, a ona je zatražila objašnjenje od Vrhovne komande srpske vojske u Beogradu. Srbi su 30. siječnja 1919. izvijestili Mirovnu konferenciju da se vojna intervencija u Međimurju dogodila prije nego su oni preuzeli zapovjedništvo u bivšim zemljama Austro-Ugarske monarhije te da su vojne operacije izvršene od strane lokalne vlade.« – »Oslobodjenje Međimurja 24. 12. 1918.« Hrvatski povijesni portal, <http://povijest.net/oslobodjenje-medimurja-24-12-1918/>.

49 Karolina Godina, »Zvezde odsevajó le na mirnih vodah. Ob izidu knjig *Moji spomini in Zgodovina madžarizacije v Prekmurju* Ivana Jeriča,« *Mohorjev koledar 2002*, 184–89.

Od 26. decembra 1918 se je položaj v dolnjem Prekmurju iz prvotnega Jurišičevega nedvomno pustolovskega – sam Godina ga je v več slovenskih časnikih v letu 1919 grajal kot neustreznega – prelevil v precej realno možnost zavzetja cele pokrajine.⁵⁰ Godina in Jurišič sta se osebno srečala šele v že osvojeni Murski Soboti; tam so se znašli tudi drugi Slovenci, denimo častniki Osterc, Rakuša in še dva, nekaj Hrvatov in Božidar Sever, predstavnik pravkar ustanovljenega Narodnega sveta za Prekmurje. Vendar Jurišiču, ki je takoj po zavzetju odrinil v Medmurje in prosil za vojaško pomoč, za akcijo ni uspelo pridobiti prav nikogar. Tako je bila brezupno obsojena na hiter konec, ki se je zgodil že ob prvem dobro pripravljenem in izvedenem madžarskem protinapadu. Ta edina vojaška akcija v Prekmurju, katere cilj je bila priključitev pokrajine h Kraljestvu SHS, do trenutka ustanovitve 'Murske republike' – ki pa je s tem ciljem ne gre povezovati –, je bila vseskozi spontana in končno tudi neusklajena z Maistrom. Očitno nihče ni razmišljal o nujnih medsebojnih stikih; tudi med Jurišičem in Godino jih v kritičnih trenutkih ni bilo.

3. januarja 1919 je bilo v Murski Soboti v res le nekaj urah vsega konec: Madžari so še pred svitom po kratkem boju in osvojitvi središča kraja zajeli vse naštete.⁵¹ Vsi omejnjeni – razen ranjenega Jurišiča – so že stali pred strelskim vodom, ko si je madžarski častnik premislil in jih poslal v županijsko prestolnico Sombotel v ječo. Godina pa se je takoj zbal, da bo postavljen pred hitro izredno sodišče. To sodišče so županijske oblasti vseh obmejnih županij na ukaz notranjega ministrstva ustanovile že v zgodnjem novembru 1918 in je po potrebi takoj delovalo.⁵² Zato se je po Osterčevem nasvetu od trenutka zajetja naprej izdajal za študenta Franca Petovarja iz prleških Bunčan, torej Štajerca, v strahu, da bi ga – ob razkrinkanju resnične identitete – brez odlašanja ustrelili kot veleizdajalca. Epizoda njihovega ujetništva in posebej pobega iz dobro zastražene sombotelske ječe v dve skupini ločenih jetnikov se je, po kar treh prepričljivih objavah Godine, zgodila v noči s 5. na 6. februar 1919.⁵³ Vendar se je srečno

50 Prim. Zoltán Paksy, »Dejavnost vodilnih teles za Medžimurje in Pomurje v letih 1918–1919«, *Zbornik soboškega muzeja*, št. 11–12, (2008), 17, 18. Ustrezno je tukaj omeniti znanstveni simpozij, ki se je odvil 26. 11. 2019 v Mariboru, z naslovom *Vojaštvo v Prekmurju* v organizaciji Vojaškega muzeja Slovenske vojske, posvečen predvsem vojaškemu dogodkom 20. stoletja v Prekmurju, o vsebini katerega objavljeno poročilo med drugim pravi: »Vodja Skupine za muzeologijo Vojaškega muzeja Slovenske vojske major mag. Zvezdan Marković je predstavil temo *Vojaštvo v Prekmurju v letih 1918–1919. Opisal je vojaške enote, v katerih so služili prekmurški fantje med prvo svetovno vojno, ter razmere, ki so nastale po razpadu dvojne monarhije. Analiziral je tudi prihod enote kapetana Jurišiča v Prekmurje decembra 1918, v času, ko je hrvaška vojska zasedla Medžimurje.*« Prim. Valerija Bernik, »Vojaštvo v Prekmurju«, *Revija SV* 27, št. 12 (2019): 43. Hrvaško zgodovinopisje je Jurišiču v zadnjem času posvetilo ustrezno pozornost glede na njegove dosežke.

51 Slavko Lipovšček, »Bitka kod Murske Sobote – Katastrofa kapetana Jurišiča«, *Hrvati u borbama*, 147–50. Najobširnejši zapis o ujetju je prispeval sam Jožef Godina, gl. op. 45, za po tem povzeto dogajanje gl. v: Slavič, »Narodnost in osvoboditev Prekmurcev«, 65, 66.

52 O izrednem sodišču prim. Julijana Jahn, »Međimurje u suvremenom dobu«, v: Branimir Bunjac, ur., *Pregled povijesti Međimurja* (Čakovec: Povijesno društvo Međimurske županije, 2003), 126, 127.

53 Jožef Godina C. M., »Na smrt obsojeni: kako smo padli v ogrsko ujetništvo v Murski Soboti, 3. januarja 1919«, *Mohorjev koledar* 2002, 190–92. Jos.(ip) Godina C. M., »V mongolskem ujetništvu«, *Slovenec*, 17. 2. 1929, 14, 15. Jos. Godina, »V mongolskem ujetništvu«, *Slovenec*, 24. 2. 1929, 15. Jos.(ip) Godina C. M., »V mongolskem ujetništvu«, *Slovenec*, 3. 3. 1929, 14, 15. Jos.(ip) Godina C. M., »V mongolskem ujetništvu«, *Slovenec*, 10. 3. 1929, 14, 15. Celovito, a uredniško redigirano in z drobnimi tiskarskimi napakami objavljeno v: *Mohorjev koledar* 2004, ur. Matija Remše (Celje: Mohorjeva družba, 2003), 209–22. Ta tretji, še bistveno razširjen zapis o zajetju in pobegu iz sombotelske ječe je Godina napisal za objavo v *Slovencu*. Zakaj je kar dvakrat res podrobno opisal te dogodke, ki

rešila le prva skupina treh ubežnikov: on, Osterc in Polak; druge štiri pa so Madžari v nesrečnih okoliščinah malo pred mejo zajeli in odpeljali nazaj v ječo. Rešili so se šele pred koncem marca, že v dneh boljševiške oblasti.

Še enkrat je treba zapisati o vojaki: v citiranih in drugih takratnih časopisnih vesteh in spominskih zapisih je precej govora o prisotnih madžarskih vojaki. Zato je na mestu pripomba, da teh na prelomu let v Prekmurju ni bilo v večjem številu oziroma da so le oba največja kraja varovale nekoliko močnejše vojaške posadke. Za red in mir so tam, in tudi v postojankah na državni meji ob Muri, po zgodnjemnovembrskih dogajanjih skrbeli stalni policijski orožniki. Medtem je pred novim letom meščanska vlada skušala vzpostaviti novo državno vojsko. Dokaz za to je Godinovo čudenje ob madžarskem prevzemu Murske Sobote, ko ni mogel prepoznati vojakov z rdečimi našitki in so mu to pojasnili sami. Oblasti so po Jurišičevem poskusu osvojitve takoj vzpostavile vir sredstev, iz katerega so vzdrževale nastavitev tristo najetih vojakov v pokrajini ter na meji ob Muri. Kaj so si Madžari mislili, ko so izvedeli priimek (Jurišič) človeka, ki je kot poveljnik sodeloval v hrvaški osvojitvi Medmurja in hotel zavzeti še Prekmurje ter jih je verjetno spomnil na svojega soimenjaka in sonarodnjaka, ki je leta 1532 s trdovratnim kljubovanjem in herojsko obrambo rešil trg Kőszeg pred obleganjem mogočne osmanske armade na čelu s sultanom Sulejmanom ter zato postal madžarski nacionalni junak, pa bo najverjetneje ostalo skrivnost.

Preglednica 3: Madžarski prevzem osvojene Murske Sobote 3. januarja 1919 ter ujetje in pobeg Jožefa Godine po zaporedju drugih časovno najbližjih in poznejših časopisnih objav

- »Boji v Medjimurju«, Zagreb, 4. (Lj. k. u.): »Jugoslovanski dopisni urad javlja: Poverjenik za narodno obrano poroča: V Murski Soboti so mažarski vojaki napadli oddelek prostovoljcev in mornarjev, ki so se kljub ponovnim prepovedim oddaljili od glavnih jugoslovanskih čet v Medjimurju. Drugih napadov na naše čete ni bilo. Mostove če z Muro so zasedle naše čete / ... / <<⁵⁴
- Budimpešta, 4. januarja (Lj. Kor. ur.): »'Pester Lloyd' poroča: V (Murski, A. H.) Soboti je prišlo do hudega spopada med jugoslovanskimi oddelki in našimi vojaki. Jugoslovani so vdrl v Soboto, nakar je prebivalstvo zaprosilo 38. pehotni polk v Šopronju za pomoč. Stotnija tega polka, približno 200 mož, je prišla v Soboto in napadla Jugoslovane. Boj je bil hud. Napad nas je stal 3 mrtve in 8 ranjenih; Jugoslovani so zgubili 8 mrtvih in svojega poveljnika, ki je tudi padel. Zajeli smo 38 ujetnikov, med temi 8 častnikov, in zaplenili 2 topa in 3 strojnice. Jugoslovanske čete so se umaknile proti Radgoni.«⁵⁵

so danes ohranjeni v kar treh objavah, ni znano. Je morda kdor koli podvomil o njegovi zgodbi ali so jo posamični bralci 'razčiščevali' v podrobnostih? Da je nekaj zagotovo bilo na tem, priča kar njegov pripis na koncu omenjenega besedila, v katerem omenja »tenkovestne čitatelje«, ki da so ga »opozorili glede njegove veleizdaje zoper madžarsko domovino, če ni bilo to vendar nekoliko neznačajno«.

54 »Boji v Medjimurju«, *Slovenec*, 7. 1. 1919, 3.

55 Ibid.

- »Mažari. Ogrsko vojno poročilo« Budimpešta, 4. (Lj. K. u.): »Glasom ogr. Kor. Urada javlja vojno ministrstvo: / ... / Na ozemlju severno od Medjimurja so plenili jugoslovanski tropi, ki so jih narodne garde in orožništvo razpršili na zahtevo slovinskega prebivalstva. Mursko Soboto smo zopet zasedli.«⁵⁶
- »Najnovejše«: »Celo Prekmurje zasedeno od Mažarov. Maribor, 7. januarja. Celo Prekmurje so zasedli Mažari. Poveljnik naših čet v Prekmurju stotnik Jurišič je padel; dobil je strel v glavo in je ostal na mestu mrtev.«⁵⁷
- Zagreb, 4. januarja. (Ljub. Kor. Urad.): »Jugoslovanski dopisovalni urad poroča: Poverjenik za narodno obrano poroča: V Murski Soboti so madžarski vojaki napadli oddelek prostovoljcev in mornarjev, ki so se kljub ponovnim prepovedim oddaljili od glavnih jugoslovanskih čet v Medžimurju. Drugih napadov na naše čete ni bilo. Mostove čez Muro so zasedle naše čete in je tako vse Medžimurje zavarovano.«⁵⁸
- Budimpešta, 4. januarja. (Lj. K. u.): »Mursko Soboto smo zopet zasedli.«⁵⁹
- »Žrtve u Prekomurju«: »Kod pohoda odreda kapetana Jurišiča u Prekomurju poginuli su vodnik dobrovoljac dr. Dimović, Srbin iz Bosne / ... / Ranjeni leže u V. Kaniži kapetan Jurišič, Ivan Deželek, Robert Karlović i Ciril Cesarec te slov. oružnik Josip Jerić.«⁶⁰
- »Iz madžarskega ujetništva utekli«: »Gimnazijec Godina, (ki je obiskoval ljubljansko gimnazijo) rodod prekmurski Slovenec iz Bistrice, katerega so Madžari ob priliki ponesrečenega Jurišičevega vpada v Prekmurje ujeli in ga potem vlačili celih 5 tednov po madžarskih ječah, se je te dni srečno vrnil v Maribor. Ž njim vred so utekli tudi stotnik Rakuša, nadporočnik Osterc in več drugih tovarišev. Napravili so dolgo pot čez Pinkapolje (Pinkafeld), Gradec, Lipnico, Špilje v Maribor. Trpeli so na Madžarskem nepopisne muke. Madžari so jih neusmiljeno topli ter jih pustili zmrzovati in stradati.«⁶¹
- »Slovenska Krajina in general Maister.« »Prvič je namreč nameraval Maister zasesti Prekmurje januarja 1919 in sicer prve dni v mesecu. Ta prvi načrt mu je pa pokvarila predčasna in nestrokovna zasedba Prekmurja po Jurišičevih četah. / ... / J.(ožef) Godina, CM«⁶²

Tudi v teh vesteh je bilo več netočnosti in pretiravanj, recimo ta, da je bil v skupinici ujetnikov iz Murske Sobote, ki so jih z Jurišičem vred pripeljali v Veliko Kanižo, tudi »slov. oružnik Josip Jerić«.

V Godinovi zgodbi leta 1919 je pobeg iz sombotelske ječe edini vsebinsko res sporen dogodek, kar sicer ne bi bil, če ne bi doživel še Jeričevega opisa. Obsirno in

56 »Ogrsko vojno poročilo,« *Slovenec*, 7. 1. 1919, 4

57 »Najnovejše,« *Slovenec*, 7. 1. 1919, 6.

58 »Boji v Medjimurju,« *Slovenski narod*, 7. 1. 1919, 4.

59 Ibid.

60 »Žrtve u Prekomurju,« *Volja naroda*, 6. 2. 1919, 2.

61 »Iz madžarskega ujetništva utekli,« *Slovenec*, 12. 2. 1919, 2. »Iz madžarskega ujetništva utekli,« *Mariborski delavec*, 13. 2. 1919, 1

62 »Slovenska Krajina in general Maister,« *Slovenec*, 31. 7. 1934, 3.

verodostojno sta ga opisala Godina (večkrat) in tudi Osterc; vendar sta ga oba opisala brez omembe kakršne koli pomoči 'od zunaj'.⁶³ Jožef je pobeg do res najdrobnejših potankosti opisal desetletje pozneje kar dvakrat, se pravi po še razmeroma kratki dobi in zagotovo brez pozabljanja, kar prepričljivo veje iz prav vsakega njegovega stavka – citiral je celo takratne dialoge med sojetniki –, tako sveža pred očmi sta mu še bila ta noč in prihod v Maribor.

Zato je težko dojemljivo, kaj je v svojih spominskih zapisih o reševanju prav teh ujetnikov dvakrat izpovedal Ivan Jerič. Tako piše: skupaj z Mihaelom Kūharjem ga je general Maister poklical k sebi in ju napotil v Sombotel rešit »ujete jugoslovanske častnike«. To naj bi se po njegovi prvi verziji zgodilo malo pred sredino februarja; po drugi verziji v bistveno obširnejšem opisu akcije pa je taisto reševanje časovno postavil v dneve po 21. marcu, po boljševiškem prevzemu oblasti na Madžarskem.⁶⁴ Dejstvo je, da sta bila kot Prekmurca in aktivna govorca madžarščine idealna za takšno reševanje. Očitno je, da se njegova prva verzija časovno sicer ujema s prejšnjimi navedki Godine in Osterca, vsebinsko – v variantah konkretne izvedbe pobega brez zunanje pomoči oziroma z njo – pa ne. Po dneh/datumih je bil potek dogajanj videti takole. Godina in Osterc prav nikjer ne omenjata zunanje pomoči, ki bi jo sicer nujno morala, če bi do nje dejansko prišlo. Po besedah prvega sta že 7. februarja, kar je bolj verjeten datum, po zapisu Osterca pa najpozneje 10. februarja prispela v Maribor in Godina se je naslednji dan pojavil pred Maistrom. General je torej 8. februarja izvedel o njihovem pobegu, ničesar pa še o usodi druge skupine, za katero je Jožef predvideval, da so jih na begu zajeli. *Slovenec* je vest o uspešnem pobegu in vrnitvi treh objavil 12. februarja, vendar so jo v uredništvu izvedeli vsaj dan ali dva poprej, zagotovo iz Maribora. Godina je Maistra prosil za ukrepanje za rešitev še preostalih. Najverjetneje se je general takoj po vesteh o usodi drugih štirih odločil, da jim bo pomagal.

63 »J. Godina, C. M.: O polnočih med 5. in 6. februarjem,« *Slovenec*, 6. 2. 1929, 3, in objave v op. 61. Z njim se v praktično vseh podrobnostih in tudi o neobstoju kake zunanje pomoči pri pobegu, razen samega datuma, ki ga postavi v noč z 8. na 9. februar, ujema izpoved A. Osterca. Prim. Osterc, »Moji doživljaji v borbi za slovensko severno mejo,« 268, 269.

64 Jerič, *Moji spomini*, 56, 57. Jerič, *Zgodovina madžarizacije v Prekmurju* (Murska Sobota: Stopinje, 2001), 97–99. Ob nekritičnem povzemanju obeh Jeričevih zapisov o njegovem reševanju ujetnikov se zgodi precejšnja vsebinska nerodnost, kot se prebere v enem od aktualnih opisov dogodka in Jeričeve vloge v njem (Prim. Lažeta, *Povsod pokažimo*, 63, 64 in 68). Dogodke leta 1919 je Lažeta opisal pregledno po njihovem zaporedju v posamičnih mesecih. Vendar je Jeričevo »uspešno reševanje« v februarju povsem izpustil in kot dejstvo uvrstil drugi Jeričev opis tega v marcu. V tej marčni »akciji« je Jerič posebej omenil rešenega Godino – ta pa naj bi, po Lažeti, vmes skupaj z Jeričem in še tremi že 6. marca odšel kot član delegacije Prekmurcev v Ljubljano in Beograd (!). O Jeričevih *Mojih spominih* prim. še: Metka Fujs, »Nekaj misli ob izidu Jeričevih spominov,« *Vestnik*, št. 17, 27. 4. 2000, 5. Jeričev zapis o njuni – skupaj z Mihaelom Kūharjem – »uspešni rešitvi« ujetnikov iz sombotelske ječe v zgodnjem februarju je enako vsebinsko povzet tudi v najnovejšem članku o takratnem dogajanju v Prekmurju, gl. Vinko Škafar, »Mihael Kūhar (25. 5. 1893–7. 12. 1976) Maistrov borec in legionar, borec za Prekmurje,« *Zbornik soboškega muzeja* št. 25 (2019), 332, 333. Opisana so tudi dogajanja in razmere v mesecih februarju in marcu 1919, ki jih je doživel ali jim bil priča M. Kūhar in ki se časovno ne ujemajo ali jih je nemogoče ustrezno časovno uskladiti z Jeričevimi zapisi. Tako so, celo z njegovim lastnim zapisom, večkratno dokazljivi Kūharjevo bivanje od 4. januarja do 14. maja v Ljutomeru, njegova udeležba v bitki v Radgoni »prve dni februarja« in njegovo članstvo v »posebni deputaciji« od zgodnjega marca naprej skupaj z Godino in drugimi. Reševanja ujetnikov skupaj z Jeričem iz Sombotela bodisi v zgodnjem februarju ali marcu pa Kūhar ne omeni niti z besedo, čeprav gre za njegovo poznejše, povsem verodostojno poročilo, zapisano istega leta.

Bistvo neustreznosti podajanja dogodkov je v naslednjem: Jerič v *Mojih spominih* trdi, da sta s Kūharjem uspešno rešila obe skupini hkrati, v prvi je bil Godina (»Beg se je posrečil in po trudapolnih ovinkih so prišli v Jugoslavijo.«). Tako Godina kot Osterc pa o času rešitve drugih štirih trdita drugače, izjavi pa sta časovno povsem usklajeni (Godina: »Rešeni so bili šele enkrat spomladi.«; Osterc: »Za drugo četverico smo pozneje zvedeli, da so se ustavili v neki vasi / ... / Izpustili so jih boljšeвики, ko so na Madžarskem prišli na oblast.«) in s tem nujno zavračata Jeričevo in Kūharjevo februarско in marčno rešitev vseh hkrati. Godina je o usodi teh štirih izvedel od enega od njih, M. Rakuše, ki ga je leta kasneje (očitno pa pred objavo podlistka *V mongolskem ujetništvu*) šel obiskat celo v Bitolo, kjer je Rakuša služboval kot podpolkovnik. Ta mu je točno opisal pot v svobodo malce pred koncem marca, ki se je zgodila po čisti sreči in brez pomoči drugih. Je bila ta takrat enormno dolga pot k Rakuši za Godino tako pomembna, da jo je hotel opraviti 'v imenu resnice' in jo je tudi opravil?

Edina točka, v kateri sta se obe varianti cele zgodbe neposredno »stikali«, je bila omemba Viktorja Vöröša, ki sta ga vključila Jerič in Godina. Prvi piše, da sta ga s Kūharjem poznala kot Prekmurca in častnika z italijanske fronte, ga poiskala v Sombotelu, kjer je po vojni nadaljeval študij bogoslovja, ter ga s še enim bogoslovcem Prekmurcem pregovorila za aktivno pomoč v njenem »uspešnem reševanju«. Godina pa je Vöröša poznal že iz Ljubljane, bil z njim na fronti na Tirolskem in se v ječi spomnil, da je bil v sombotelskem bogoslovju. Tik pred koncem januarja mu je po neki natakarcici pisal za pomoč v denarju in priboljških ter ga spomnil na njune tirolske dni; pisemce pa je podpisal seveda z izmišljenim imenom in priimkom Franc Petovar. Vöröš je takoj spoznal identiteto pisca in mu to v pisnem odgovoru dal vedeti: »Kdo bi si mislil, da se skrivaš ti pod tem imenom?!« Madžari so pismo kar več dni premlevali in skušali ugotoviti, kdo naj bi prejemnik v resnici bil. Godina se je v smrtnem strahu – saj je na zaslišanjih izjavo podpisal s priimkom Petovar – odločil za kar samostojen beg iz ječe. Nato pa so po preudarku sklenili, da v usodni noči pobegejo vsi.⁶⁵ Prav lahko bi se zgodilo, da bi ga ta Vöröšev stavek nehote pokončal. No, že maja 1919 sta se znova srečala, tokrat v Mariboru, kamor je Jožef prispel na Maistrovo vabilo, tam pa je že bil tudi Vöröš. Gotovo sta si imela kaj povedati.

Mogoče je torej, z logičnim razmislekom pa le malo verjetno, da se je Jerič ob pisanju *Spominov* po desetletjih od teh dogodkov časovno zmotil za mesec in pol in se je pozneje v *Zgodovini madžarizacije* skušal popraviti vsaj v tem elementu svoje zgodbe. Zastavlja se več vprašanj, najbistvenejše pa je: Ali je ujetnikom v danih razmerah sploh bilo mogoče pomagati od zunaj? Neusklajenost izpovedi dveh oziroma celo treh ubežnikov (Godine, Osterca, Rakuše) – usklajenih v naknadnem dogovoru o njihnih izjavah – in Jeriča bode v oči. Tudi o tem delu Godinovega leta 1919 si naj bralec resnico ustvari sam.

V naslednjih pomladnih mesecih 1919 je trojec Jerič, M. Kūhar in J. G. vseskozi usklajeno deloval za enoten cilj: vojaška zasedba in priključitev Prekmurja h Kraljestvu

65 Prim. Godina, »V mongolskem ujetništvu,« 218, 219. Vrbnjak tega zapisa ni citiral: niti izvirne objave, podlistka v *Slovencu* l. 1929, niti ponatisa v *Mohorjevem koledarju 2004*.

SHS. Godina se je torej po lastni trditvi zaobljubil postati katoliški duhovnik, če se mu uspe rešiti. Skoraj zagotovo je le za las ušel smrti. Dejansko sta ga ta dogodek in predvsem rešitev tako prevzela, da se je dokončno odločil za redovništvo in nato še za duhovniško posvetitev. Pred koncem leta 1941 se je ob nemški okupaciji Gorenjske, ko je kaplanoval na Jesenicah in živel v župnišču, po pravočasnem obvestilu tamkajšnjega župana v trenutku umaknil na 'varno' in si tako z begom najverjetneje znova rešil glavo. Iskala naj bi ga nemška tajna policija, ki je dobila podatke o njem od Madžarov – ti pa so ga še zmeraj iskali kot veleizdajalca. Vendar je to že neka druga njegova zgodba, ki pa je imela korenine v zgoraj opisanih dogajanjih.

Slika 3: Doprnski kip Jožefa Godine v Parku spominov pred župnijsko cerkvijo v Črenšovcih, odkrit leta 2018.

(foto: Štefan Hozjan, Trnje, 2020)

Od prihoda v Maribor do poznega septembra 1919

Godina se ni vrnil v Ljubljano na šolanje. Tudi ne domov – tam bi ga oblasti slej ko prej zagotovo aretirale. Naslednji dnevi in tedni so ga kar hitro vnovič potegnili v vrtinec dogodkov glede nadaljnje usode pokrajine: na njegovo marčno pot v okviru delegacije iz Ljutomera v Ljubljano in Beograd; v majsko soorganiziranje *prekmurske legije* v Ljutomeru v okviru priprav na zasedbo Prekmurja in po prekinitvi teh v sodelovanje pri izpisu spomenice oziroma memoranduma prekmurskih Slovencev za

pariško mirovno konferenco v juniju; v nastop na ljudskem zborovanju v Beltincih 17. avgusta 1919 in kmalu nato v odkrito hrvaško aspiracijo po nastavitvi njihove administracije v dolnjem Prekmurju ter v članstvo delegacije k vladi v Beograd zavoljo tega v septembru.

Marec–maj: Ljutomer, prekmurska legija, priprave na zasedbo Prekmurja in konec sanj o zasedbi

Po Jurišičevem decembrsko-januarskem polomu je postal vsakdanjik v pokrajini zavoljo represalij ter močno poostrelega oblastnega nadzora in sploh bistveno večje prisotnosti vojaštva še otežen v primerjavi s prejšnjim stanjem. Nekaj dni pred koncem februarja 1919 se je Godina znašel v Ljutomeru. Omenjeni trojec je skupaj s še nekaterimi, tudi tamkajšnjimi narodno zagretimi Štajerci, osnoval pravo zarotniško skupino: ustanovili oziroma ponovno obudili so Narodni svet za Prekmurje, za vodjo postavili Viktorja Kukovca in si določili že znane cilje. 6. in 7. marca se je delegacija petih – med njimi trojca Jerič, Godina in Kühar – odpravila v Ljubljano po zagotovitev podpore za njihove načrte. Pot so s priporočili iz Ljubljane podaljšali še v Beograd in se tam celo udeležili sestanka s podpredsednikom vlade dr. Antonom Korošcem – kar je bil začetek dolgoletnega poznanstva med njim in Godino – in še s predsednikom Protićem. Prosili so ju za vojaško zasedbo Prekmurja, dobili pa le besedno podporo in tolažbo o zaupanju v edino mogočo diplomatsko pot. Niti argument, da je srbsko vojaško poveljstvo z orožjem na skrivaj izdatno pomagalo Hrvatom pri zasedbi Medmurja, ni deloval. Nekaj pa so dosegli: vlada se je po njihovem odhodu s posebno resolucijo prvič jasno izrekla za priključitev Prekmurja h Kraljestvu SHS.

Gotovo nezadovoljen se je končno vrnil v ljubljansko šolo. Ko so v drugi polovici marca, s koncem težko preživete zime, na Madžarskem oblast prevzeli komunisti Bele Kuna, so v pokrajini nastopili najhujši meseci vojnega in tudi povojnega obdobja. Ljudje so se že pripravljali na prva poljedelska opravila in na vseh straneh iskali prepotrebno opremo, semena idr. Godino je v začetku maja vnovič prevzel domoljubni nemir – znova so ga kontaktirali iz ljutomerskega narodnega sveta. Vnovič je prišel v Ljutomer in takoj začel vsestransko delovati za uresničenje zamisli o konkretni vojaški zasedbi večjega dela pokrajine, vendar tokrat izključno z lastnimi silami, s Prekmurci. Jerič jo je pozneje takole definiral: »Iz dneva v dan nam je postajalo jasneje, da je vojaška zasedba pokrajine najzanesljivejši dokaz samoodločbe.«⁶⁶

V dogovoru z Maistrom so oklicali ustanovitev *prekmurske legije* in začeli sklicevati prostovoljce iz pokrajine – predvsem povrnjene bivše vojake, našli so zanesljive može, ki so agitirali po Prekmurju, vzpostavljali skrivne kurirske vezi, iskali orožje in strelivo, material. Maister jih je sprva podpiral in vsestransko pomagal, najbolj z orožjem. Izjemno dejaven je bil pri tem Mihael Erjavec. J. G. se je znova z vsem srcem

66 Jerič, *Moji spomini*, 72, 82. Slavič, »Narodnost in osvoboditev Prekmurcev,« 71, 72.

vpregel v priprave. Čez desetletje je v res obširnem članku podrobneje opisal tudi to: »Pobudo je dal g. general Maister. Njegovi točnejši načrti za to akcijo mi niso točno znani. Inicijativa je pa čisto gotovo izšla vsaj v svojem votku od njega, kajti brzojavka, s katero so mene poklicali iz Ljubljane v Ljutomer, je bila oddana pri obmejnem poveljstvu v Mariboru, torej v glavnem stanu g. generala. V Ljutomeru smo na mah sestavili načrt. Bili smo trije Prekmurci: Ivan Jerič, poznejši državni poslanec, Miha Kuhar, sedaj železniški uradnik in jaz. / ... / Naša zamisel je bila sledeča: V Prekmurju dvignemo upor z orožjem, preženemo Ogre iz obmejnih občin in iz Murske Sobotne, zasedemo državne urade in kot gospodarji v deželi pokličemo takoj jugoslovanske čete na pomoč, kar bo za generala Maistra upravičen razlog, da kljub demarkacijski črti ob Muri vojaško zasede celo Prekmurje.«⁶⁷

Izdelali so si celo izris/situacijsko skico⁶⁸ načrta svoje akcije: šli bi iz Ljutomera in Veržeja čez Muro, zasedli obmejne kraje in se nato takoj podali proti Murški Soboti, medtem ko zasedba Dolnje Lendave ni spadala med cilje. Nato bi po načrtu nastopil Maister z rednim vojaštvom in formalno zasedel ozemlje ter razglasil priključitev. Pred 10. majem so imeli zbranih, če je verjeti Jeriču, nekaj sto mož, baje kar okrog petsto. *Legijo* so sovodili Jerič, Godina in Kühar.

Ko pa so hoteli preiti v konkretno izvedbo, so – glede na navodila takrat navzoče antantne komisije – Maister ter vse ravni oblasti in vojaška poveljstva od še delujoče Narodne vlade v Ljubljani in Zagrebu zapovrstjo zavrnilo tako vojaško sodelovanje kot politično podporo zasedbi ali vsaj pomoč v orožju. General je prav takrat moral razmišljati o koroškem bojišču, čeprav naj bi tudi on imel istočasno v glavi enak podvig, zasedbo pokrajine. Tako je vsaj zatrdil Godini, ko ga je ta prišel v Maribor osebno prositi za pomoč. Pa mu je to preprečil nenaden avstrijski napad na Koroškem, zato je moral vse svoje sile znova poslati na sever. Od ljutomerskega narodnega sveta je zahteval takojšnjo ukinitve in razformiranje *legije*, kar so tudi storili. Odklonilno mnenje o zasedbi je dodala še prav takrat v Ljutomer prispela antantna komisija s predsednikom majorjem dr. Gastonom Reverdyjem, s katero se je narodni svet, in posebej tudi sam Godina na štiri oči z majorjem, pogajal o morebitni antantni podpori akciji. Godina – to je bil njegov prvi stik z diplomacijo – je z njim govoril v imenu *legije* in poudarjal odločenost domačinov, da sami zasedejo rojstno krajino. Reverdy pa je tudi pred njim do konca vztrajal pri opustitvi akcije in mu slednjič obljubil, da bo teritorialni komisiji v Versaillesu na podlagi ostrih zahtev bojevitih Prekmurcev priporočil priključitev Prekmurja h Kraljestvu SHS.

Namesto zasedbe so si premislili in jo preklicali, celo zanje je bilo vztrajanje preabsurdno. Jožef Godina se je o tem izrazil prav po špartansko: »In smo odnehali.«⁶⁹ Hkrati so se kot narodni svet samoukinili. Razočaranje pa je bilo veliko, o čemer pričajo tudi članki v *Slovencu*: ti so razen tega govorili o katastrofalnem stanju, o nerazumevajoči

67 »Jožef Godina C. M.: Prekmurški legionarji. K desetletnici drugega poskusa zasesti Prekmurje,« *Slovenec*, 19. 5. 1929, 3.

68 Ibid.

69 Ljutomerski majski dogodki in razmišljanja so podrobno opisani tudi v: Jerič, *Moji spomini*, 82–87. Godina, »V mongolskem ujetništvu,« 222.

ljubljski deželni vladi ter celo o takratnih bojih v pokrajini. Prostovoljci legionarji so vedeli, da se domov ne smejo vrniti. Zato so iskali možnosti preživetja v več prleških krajih, nekaj pa se jih je ustalilo celo v Štrigovi. V Prekmurju so sledili preganjanje maloštevilnih prostovoljcev povratnikov, osumljenih narodnozavednih oseb, mučne represalije in nasilje oblasti nad njihovimi družinami ter sorodniki, kar je sprožilo pobege čez Muro.⁷⁰

Na točki odločitve za da ali ne preklicu zasedbe se je očitno nekaj prelomilo v medsebojnih odnosih med vsaj nekaterimi člani narodnega sveta ali poveljniki *legije*, točneje med Godino in Jeričem. Seveda lahko le ugibamo, kaj in kako. Očiten dokaz tega preloma pa je bil Jeričev izraz v pravkar citiranem delu *Spominov*, da je »obračunal z delom / ... / sveta«, ki vodi v sklepanje, da se Godina – in morda še kdo od članov sveta (?) – v bistvu ni bil zmožen pomiriti s preklicem zasedbe in je krivce zanj iskal tudi v drugih članih sveta, najverjetneje tudi v Jeriču. Odziv Karoline Godina na Jeriča⁷¹ bi zatorej lahko bil namenjen tudi temu razmerju. Na dlani je še en pomislek: je bil Godina, pri svojih 21 letih nedvomno že 'pravi' vojak, v očeh drugih članov narodnega sveta, recimo Jeriča, vojaško preoster in tisti trenutek še premalo diplomatski?

Godini takrat zagotovo ni bilo lahko pri duši; predstavljajmo si njegovo osebno stisko. Že v drugo je aktivno sodeloval pri tudi svojem osebnem cilju, vendar znova zaman. Vrnil se je v Ljubljano, sedaj kot preizkušen in razočaran domoljub, v mislih pa verjetno premleval minule tedne. Le kdo bi tisti trenutek lahko upal na končno diplomatsko priključitev Prekmurja, kljub Reverdyjevi obljubi? Mu je Jožef verjel? Obljubo pa je Francoz držal, saj je tako posredoval pri svojem osebnem prijatelju A. Tardieuju. To posredovanje je zanesljivo pripomoglo, da se je francoska delegacija še pred 20. majem kot prva nenadoma odločila o pripadnosti pokrajine Kraljestvu SHS. Le teden po sestanku v Ljutomeru je teritorialna komisija s Tardieujem na čelu, ki jo je prepričal tudi izjemen nastop dr. Ivana Žolgerja, sklenila vodstvu konference predlagati premik demarkacijske linije z Mure na današnjo državno mejo, kar je bil sploh prvi konkreten konferenčni sklep o mogoči pripadnosti pokrajine po določitvi začasne meje v novembru 1918. Zadnji dan maja pa je mnenje ameriškega kartografskega izvedenca, majorja Douglasa W. Johnsona, prepričalo vrhovni svet konference o mogoči, pravičnejši novi meji po razvodnici med Muro in Rabo. Slaba dva meseca po sestanku Godine in Reverdyja, 9. julija, se je na konferenci izkazalo, da je bila odločitev o odstopu od zasedbe, kljub prvotnemu razdiralnemu učinku in temu, da je bila na videz strahopetna, dolgoročneje strateško in diplomatsko pravilna in celo najboljša poteza.⁷²

70 Slavič, »Narodnost in osvoboditev Prekmurcev«, 72, 73. »Prekmurje u ognju. Ljutomer, 16. maja,« *Slovenec*, 17. 5. 1919, 1. »Narodni svet za Prekmurje slovenski javnosti!«, *Slovenec*, 17. 5. 1919, 2. »Politične novice. Vprašanje Prekmurja,« *Slovenec*, 18. 5. 1919, 3. Ta sicer dvodelni članek je v uredništvo zanesljivo prispel iz Ljutomera, drugi del pa iz Štrigove. Iz tega kraja je, preveden v hrvaščino, deset dni pozneje objavljen v več hrvaških časnikih, npr. »Iz Medjimurja. Dopolis iz Štrigove. Pomaganje prekomurskih Slovenaca. / ... / Potpis: 300 Jugoslavena iz Prekomurja,« *Volja naroda*, 28. 5. 1919, 5.

71 Prim. op. 49.

72 O poteku bistvenih faz odločanja o pripadnosti pokrajine na versajski konferenci med majem in julijem 1919 prim. – ob doslej citiranih objavah – tudi Andrej Rahten, »Diplomatska prizadevanja Ivana Žolgerja za Slovensko

Z Reverdyjevim neposrednim poročanjem na konferenci o dogovorih v Ljutomeru je Godina postal znan versajskim diplomatskim krogom. Njegovo delovanje je dobilo evropske, če ne tudi svetovne razsežnosti.

O Jožefovih takratnih stikih z družino ni nič znanega, kaj je bilo denimo z mlajšim bratom Markom, ki mu je ob zasedbi Dolnje Bistrice s prijavo v oddelek prostovoljcev takoj pristopil na pomoč. Očitno pa je vseskozi imel stalne korespondenčne stike s svojim tako rekoč zaščitnikom Kleklom, kar se je pokazalo že kmalu.

Junjska spomenica, najpomembnejše formalno diplomatsko dejanje Jožefa Godine

V Ljutomer se Jožef po 15. maju ni vrnil, živel je v Ljubljani. Najverjetneje ga je priključitvena vnema vsaj za nekaj časa minila. Zgodila se je in minila Tkalcčeva *murska republika*, še tretja možnost zasedbe in priključitve Prekmurja h Kraljestvu SHS – čeprav sam Tkalec o njej ni resneje razmišljal; v maloštevilnih stikih z ljudmi onkraj Mure jo je pač navrgel kot tako. Diplomatski mlini v Versaillesu pa so v juniju vse bolj meli za jugoslovansko stran, tudi v zadevi te pokrajine. Slavič je ob odhodu s konference predlagal bistveno močnejše zavzemanje domačinov za priključitev še osmih slovenskih vasi Porabja, kar se je tudi zgodilo. Kleklu je z osebno avtoriteto v drugi polovici junija uspelo prepričati Jeriča in Godino o vnovičnem sodelovanju za podpis po Slaviču sestavljene *Spomenice prekmurskih Slovencev* za jugoslovanske oblasti in pariško mirovno konferenco. In res, 21. junija 1919 so vsi trije, Klekl, Jerič in Godina, v Ljubljani, kamor sta očitno po dogovoru prva dva prišla k Jožefu, podpisali in na mnoge naslove v Kraljestvu SHS ter predvsem na konferenci predali v angleščino preveden, danes znamenit dokument v več točkah.⁷³

Zgodaj julija so v Ljubljani nastopile šolske počitnice. Godina se je tokrat umaknil k svojim legionarjem v Štrigovo in Ljutomer, kjer so vsi skupaj nestrpno čakali dokončno odločitev mirovne konference.

Avgust–september: zborovanje v Beltincih in septemrska pot v Beograd

Le na enem mestu in le posredno je zapisano, kakšna čustva so ga spreletavala, ko je izvedel o dokončnosti sklepa, da sme vojska Kraljestva SHS zasesti pokrajino.

Štajersko in Prekmurje, « *Studia Historica Slovenica* 18, št. 2 (2018), 2, 521–24. Uroš Lipušček, *Prekmurje v vrtincu pariške mirovne konference. Vloga ZDA in kartografa Douglasa W. Johnsona pri določanju slovenskih (prekmurskih) mej* (Petanjci: Ustanova dr. Šiftarjeva fundacija, 2019).

73 Lambert Ehrlich, »Pariška mirovna konferenca in Slovenci 1919/20,« [za objavo pripravila Marija Vrečar] *Acta ecclesiastica Sloveniae*, št. 24 (2002): 471–73; Spomenica prekmurskih Slovencev, 21. 6. 1919, datirana v Ljubljani, pod njo podpisani Klekl, Jerič in Godina – Vrbnjak, »Prekmurje po prvi,« 99.

Jožefovi – podpisani z začetnicama J. G. ali tudi ne – avgustovski članki v *Murski straži* in posebej že prvi njegov članek z dne 1. avgusta 1919⁷⁴ pričajo, da se je v dneh pred razpletom dileme o pokrajini vnovič lotil tudi časnikarsko-poročevalskega dela. Vojaški vrhunec in dotlej neizpolnjen sen zasedbe Prekmurja je doživel v dneh od 9. do 12. avgusta. Kot eden od sopoveljujočih vnovič formalno ustanovljene *prekmurske legije* se je nekaj dni pred zasedbo moral hitro pripraviti na sodelovanje v akciji. Prekmurci in štrigovska *sokolska legija* so skupaj z drugimi četami 12. avgusta prekoračili Muro in šli vse do Kobilja in Motvarjevcev, torej do začrtane skrajne meje zasedbenega prostora.⁷⁵ Sam se je ta dan skupaj s Kleklom pripeljal v avtu iz Radgone mimo Murske Sobote do Črensovcev. Vožnja in prihod v rojstno župnijo sta mu predstavljala pravcati užitek.⁷⁶

Njegov zvezdni trenutek leta 1919 je nastopil na velikem ljudskem zborovanju v Beltincih 17. avgusta – s predajo vojaške uprave nad pokrajino v civilne roke. Po nepodpisanem poročilu naj bi se ga udeležilo med 18.000 in 20.000 ljudi, čeprav so razni poročevalci o dogodku število prisotnih ocenjevali s precej različnimi očmi.⁷⁷ Takrat je, slavljen od domačinov kot osvoboditelj in sopoveljnik *legije*, dobil privilegij prvega govornika in je zborovanje otvoril. Pripadla mu je čast v imenu zbranih pozdraviti prisotnega predstavnika vojske Kraljestva SHS, podpolkovnika Uzorinca. Sklep o njem kot prvem govorniku je najverjetneje 'uredil' njegov zaščitnik Klekl. Za njim se je v več kot dveh urah zvrstilo še kar nekaj govornikov.

Med njimi pa ni bilo Ivana Jeriča, ki se je že pred sredino julija nastanil v zavodu v Šentvidu, da bi nadaljeval svoje šolanje. Očitno ga nihče ni posebej povabil v Beltince; ali pa so ga in pač ni šel. V *Spominih* omeni zborovanje v polovici enega stavka – nedvomno ga ni bilo zraven. O nadaljnjem razmerju med Jeričem in Godino je upravičeno sklepati, da je med njima prišlo do popolnega razdora. Vendar – vsaj ne odkrito zaznavno – ne že pred dokončno zasedbo pokrajine avgusta 1919, temveč pozneje. Argumenti za to (ob že doslej predstavljenih) so naslednji:

- tako v obletniških kot spominskih zapisih obeh, v Jeričevem primeru nastalih res bistveno pozneje po dogajanjih v letu 1919, drug drugega res minimalno omenjata: recimo Godina v poročilu o dogajanjih okrog božiča 1918 Jeriča niti enkrat ne imenuje poimensko, čeprav je moral vedeti – in seveda je vedel –, da je vodil radgonsko zborovanje 26. decembra 1918.⁷⁸ Jerič pa v *Mojih spominih* po

74 Godina je zapisal: »Šele zadnje dni smo zanesljivo izvedeli, da pripade Prekmurje definitivno Jugoslaviji.« – »J. G. Prekmurje,« *Murska straža*, 1. 8. 1919, 1, 2.

75 Slavič, »Narodnost in osvoboditev Prekmurcev,« 75–77.

76 Godina, »V mongolskem ujetništvu,« 222.

77 Prim. »Okrog devete ure se je zbralo ob širokih cestah in na trgu pred cerkvo okrog 18–20.000 ljudi. /.../ Iz ene same vasi – Adrijanci – je prispelo okrog 2000 ljudi. /.../ Okrog 10. ure je mladi, delavni organizator prekmurskih Slovencev, g. abit. Jožef Godina otvoril na istem mestu ljudski tabor,« v: »Prvi ljudski tabor v jugoslovanskem Prekmurju,« *Murska straža*, 23. 8. 1919, 1 (Pojasnilo: Adrijanci so današnji Odranci, sosednja vas ob cesti južno od Beltincev, poročevalec – najverjetneje kar sam Godina (?), vsekakor pa dober poznavalec tamkajšnje okolice – pa je verjetno mislil na množico ljudi, ki je po cesti prišla na zborovanje iz te smeri, vendar iz kar več vasi beltinski sosednje črensovske župnije. Takrat so Odranci sicer šteli največ 1.700 prebivalcev.) »Očitno jih je prišlo mnogo, zanesljivo pa ne prav vsi,« v: Slavič, *Naše Prekmurje*, 131. »Zborovanje v Belatincu z udeležbo prek 10.000« (v prevodu): »Iz Medjimurja. Zaposjednuče Prekomurja,« *Volja naroda*, 21. 8. 1919, 4.

78 »Dne 26. dec. se je pa vršil v Radgoni narodni tabor, na katerem je bil izvoljen za predsednika domačin iz Slovenske krajine /.../«. – »J. G., Slovenska krajina ob desetletnici osvobojenja,« *Slovenec*, 28. 10. 1928, priloga.

res izčrpnem večstranskem opisu majskega dogajanja v Ljutomeru nato nikjer niti z besedico ne omeni junijskega stika z Godino v Ljubljani, niti podpisa in predaje *Spomenice*, niti govornikov na beltinskem zborovanju.

- Jožef Godina je za Jeriča po maju 1919, če natančno preberemo *Spomine* in *Zgodovino madžarizacije*, anonimna oseba, kljub dejstvu, da sta nato bila še celo šolsko leto 1919/1920 sopotnika dijaka v Ljubljani: Jožef pri lazaristih, Jerič v Šentvidu. Enako pa velja tudi za Jožefove zapise.

Njegovih aktivnosti za Prekmurje pa z avgustom 1919 še ni bilo konec. Omeniti je treba še njegov septembrski prihod v Beograd. Od trenutka znane odločitve o pripadnosti pokrajine so zanj začeli večje zanimanje izražati tudi v hrvaški javnosti, nedvomno v smislu, da naj bi vsaj v dolnjem Prekmurju živelo večje število etničnih Hrvatov. Kar naenkrat je iz vrst hrvaških politikov vzniknila ideja o razdelitvi pokrajine na dva dela, pri čemer naj bi spodnji del prišel pod hrvaško jezikovno upravo. Članki s takšnimi zapisi, v katerih se je znašlo polno neresničnih informacij in tendencioznih zamisli, so se v hrvaških časopisnih medijih začeli množiti od sredine avgusta naprej in so že v začetku septembra dosegli vrhunec.

Preglednica 4: Časopise, ki je avgusta in septembra 1919 izšlo v Varaždinu – članki o Prekmurju.

- »Prekomurje pripada Jugoslaviji«: »Prekomurjem dobit će naša država do 120 hiljada stanovnika i mnogo veći teritorij od Medjumurja. U Prekomurju živi 70.000 Slovenaca 20.000 Hrvata, a ostalo su Mađjari i druge narodnosti.«⁷⁹
- »Iz Medjumurja. Zaposjednuće Prekomurja«: »Ljubljanska vlada počela je izašiljati činovništvo i oružništvo za organizaciju uprave Prekomurja, a varaždinsko kr. Financijsko ravnateljstvo već je po nalogu ministarstva iz Beograda preuzelo kotare Belatinec i Also Lendvu. Ovi kotari leže pred Medjumurjem, te geografski i gospodarski sačinjavaju sa Medjumurjem jedno područje, pa će se morati jedinstveno upravljati. Sa Prekomurjem dobiva naše kraljevstvo bogat i gospodarski napredan kraj a i naš će grad od toga imati mnoge koristi, jer se granica ispred njega daleko pomakla na sjever, pa ako bude u Varaždinu dosta naprednog trgovačkog duha i dobrih željezničkih veza imat će od Medjumurja i Prekomurja svaka grana privrede velike koristi.«⁸⁰
- »Iz Medjumurja. Prekomurje zaposjednuto«: »Doček u Lendavi bio je služben i hladan, ali su zato slovenska sela / ... /«⁸¹

79 »Prekomurje pripada Jugoslaviji,« *Volja naroda*, 14. 8. 1919, 2.

80 »Iz Medjumurja. Zaposjednuće Prekomurja,« *Volja naroda*, 21. 8. 1919, 4.

81 »Iz Medjumurja. Prekomurje zaposjednuto,« *Slobodni građanin*, 16. 8. 1919, 2.

- »Okupacija Prekomurja po našoj državi«⁸²
- »Iz Medjumurja. Oslobođenje Prekomurja«⁸³
- »Slovinci i Prekomurje«: »Ako daklem Slovenci preuzmu financijalnu upravu u Prekomurju, to će bezuvjetno nastati potpuni zastoj uplate državnih daća, što će biti od velike štete za državni dohodak, jer je to jedan od najbogatijih krajeva naše države. / ... / Držimo da smo time posve jasno razložili, da je u interesu države i pučanstva u Prekomurju, ne samo privremeno nego i definitivno zaposjednuće po našim financima i žandarima kotara Belatincev i Gornja Lendava, te očekujemo.«⁸⁴
- »Slovinci i Prekomurje«: »Pitanje preuzeća političke i financijalne uprave u Prekomurju postaje sve ljepše i dražesnije / ... / « [Članek na dolgo in široko piše o okoliščinah, kdo naj bi v prihodnje upravljajal prostor (!). Omenja zagrebška časopisa Obzor in Hrvat, ki po svoje opisujeta napotke ministra Svetozarja Pribičevića glede tamkajšnje uprave / ... / Dr. Lajnšiču so oporekali funkcijo civilnega upravitelja, saj ga ni imenovala vlada v Beogradu / ... / Napoveduje pa že imenovanje dveh višjih financarjev iz Zagreba za dolnje Prekmurje / ... / Vse izjemno tendenciozno za hrvaško stran. Hrvaške financarje iz Beltincev je pregnal/jim odvzel pooblastila] »po nalogu nekog slovenskog komandanta, koji valjda nije ništa drugo nego prikriveni nemškutar, ali tim svojim postupkom očito hoće u ovom pitanju još veću zbrku i poteškoće praviti.«⁸⁵

Kot neposredni ukrep proti temu se je na slovenski strani izoblikovala ad hoc delegacija, sestavljena v največji meri iz prekmurskih Slovencev, izvirajočih iz dolnjega Prekmurja, ter še Prlekov Viktorja Kukovca in M. Slaviča, ki se je namenila v Beograd k vladi. Njen član je postal tudi Jožef Godina. Tokrat ga je v akcijo očitno vključil Slavič ali pa so ga na njegov predlog uradno imenovali na pravkar oblikovanem sosvetu, pokrajinskem upravnem telesu. Glede članov delegacije se je pozneje celo sicer zanesljivemu Slaviču prikradla površnost: še v slovenski izdaji knjige o Prekmurju je za Godino napisal, da je iz Črensovcev, član pa je bil tudi Jožef Škafar iz Beltincev, medtem ko je v sestavku leta 1935 na zadnjega 'pozabil'. Zato je Škafar v svojem članku ob dvajsetletnici zasedbe in priključitve v stavkih o prihodu v Beograd to posebej poudaril.⁸⁶ Delegacija je pri notranjem ministru Pribičeviću očitno zelo uspešno zahtevala enovito slovensko upravo pokrajine, saj je vlada to takoj formalno potrdila. Na dlani pa je, da si je za tak sklep vlade ustrezno prizadeval podpredsednik Anton Korošec. Do danes pa ostaja vprašanje, kaj bi se zgodilo, če ga tisti trenutek ne bi bilo v prestolnici ali če bi njegov takratni vpliv na dvoru ne bil tak, kot je dejansko bil. Ob robu tega: kar dve srečanji Godine in Korošca v tem za oba tako usodnem letu sta zastavili temelj njunega poznejšega tesnega znanstva in sodelovanja.

82 »Okupacija Prekomurja po našoj državi,« *Slobodni građanin*, 16. 8. 1919, 3.

83 »Iz Medjumurja. Oslobođenje Prekomurja,« *Slobodni građanin*, 23. 8. 1919, 4.

84 Slovinci i Prekomurje,« *Slobodni građanin*, 30. 8. 1919, 1, 2.

85 »Slovinci i Prekomurje,« *Slobodni građanin* 7. 9. 1919, 2, 3.

86 Slavič, *Prekmurje*, 101. Slavič, »Narodnost in osvoboditev Prekmurcev,« 80. Jožef Škafar, »Kako smo pripravljali osvoboditev Prekmurja,« *Slovenec*, 5. 8. 1939, 5.

Za konec je ustrezno resignirano ponoviti za V. Vrbnjakom: »Borcu za priključitev Prekmurja k osrednji Sloveniji oziroma Jugoslaviji po prvi svetovni vojni – Jožefu Godini – ni bilo dano niti to, da bi v zemlji domači ‘našel svoj večni mir’.«⁸⁷

Viri in literatura

Arhivski viri

- NŠAM – Nadškofijski arhiv Maribor:
 - NŠAM, Mrliška matična knjiga župnije Črensovci: 1808–1869.
 - NŠAM, Krstna matična knjiga župnije Črensovci: 1808–1849.
 - NŠAM, Krstna matična knjiga župnije Črensovci: 1862–1882.
 - NŠAM, Krstna matična knjiga župnije Črensovci: 1894–1909.
 - NŠAM, Poročna matična knjiga župnije Črensovci: 1808–1882.
- OAKaG – Osebni arhiv mag. Karoline Godina:
 - Godina, Karolina. »Maistrov borec, duhovnik in publicist Jožef Godina med nami. Ob izidu knjige Lojzeta Gajška CM.« *Vredni spomina* (Ljubljana, 2009). Tipkopis. Celje, 2009.
 - OAKaG, televizijski dokumentarni film *Ob 100. obletnici priključitve Prekmurja in združitve prekmurskih Slovencev z matičnim narodom, 1. del: Prekmurje po prvi svetovni vojni, 2. del: Vas Dolnja Bistrica v občini Črenšovci, prvo osvobojeno prekmursko ozemlje po prvi svetovni vojni*, scenarij: mag. Karolina Godina (Maribor: TV Eksodus, 2019).
 - Zbrano gradivo: pisma.
- Provincialni arhiv Misijonske družbe (CM) Ljubljana:
 - prošnja Jožefa Godine na vodstvo reda lazaristov, datirana: Sp. Bistrica, 14. 7. 1915.

⁸⁷ Vrbnjak, »Prekmurje po prvi,« 115, in tam citirani novejši (do 2003) zapisi o Godini. Zapisani stavek je mogoče razumeti le v luči njegove poznejše življenjske usode, ki je v tem članku že podana do prihoda v Ljubljano pred koncem leta 1941. Tu sledi nadaljevanje: Po kapitulaciji Italije in prihodu Nemcev v Ljubljano se je – ob nerazveljavljeni smrtni obsodbi s strani Madžarov za veleizdajo zavoljo njegovih v članku opisanih dejanj – umaknil v Rim, od tam pa leta 1948 kot begunec v ZDA in se nastanil v Clevelandu. Zato, in zaradi njegovega sodelovanja z dr. Antonom Korošcem kot tudi z nedavno že rehabilitiranim škofom dr. Rožmanom, ga je nova oblast leta 1946 na podlagi obtožbe za nepravilnosti v jeseniški župnijski hranilnici in posojilnici v času njegovega kaplanovanja (od 1938), z drugimi tamkajšnjimi duhovniki na ljubljanskem Okrožnem sodišču v njegovi odsotnosti obsodila kot hudodelca in izdajalca, in mu desetletja prepovedovala vstop v državo. Prim. Tamara Griesser-Pečar, »Anton Kastelic, Andrej Krizman, Jože Godina in Matevž Žbontar,« v: *Cerkev na zatožni klopi*, 416–23 (Ljubljana: Družina, 2005). Ob sproženem postopku mag. Karoline Godina, dr. med., na njegovo željo leta 1985 za izdajo dovoljenja za vstop pred zveznimi organi s predloženimi njegovimi zaslugami za priključitev Prekmurja, je J. Godina, takrat že zelo bolehen in od 1969. živeč v pokoju na avstrijskem Koroškem, po odločilnem posredovanju nadškofa Alojzija Šuštarja in Borisa Frleca, tedanjega podpredsednika IS SRS, dobil formalno odobreno vrnitev v začetku novembra 1985 »zavoljo slabega zdravja«, le dobra dva meseca pred smrtjo. Umril je v Gradcu. Pokopali so ga v duhovniški grob v Pliberku. Aprila 2010 je bil zanj predlagan rehabilitacijski postopek po predlogu dr. Griesser-Pečar o zahtevi postopka za varstvo zakonitosti obsojenega J. Godine, saj je bil na sojenju obsojen v odsotnosti, brez njegovega podpisa v 'dokaznem gradivu' in brez omenbe njegovega imena iz ust obtoženke, ki je priznala krivdo v zvezi omejenimi nepravilnostmi. Nečakinja in dedinja Karolina Godina mu je izpolnila tudi poslednjo željo – organizirala je ekshumacijo njegovih posmrtnih ostankov, Zveza društev generala Maistra pa dostojen pokop 17. avgusta 2011 na državnem prazniku združitve prekmurskih Slovencev z matičnim narodom, na pokopališču na Dolnji Bistrici.

Časopisni viri

- *Mariborski delavec. Neodvisen delavski list za mesto in okolico.* Maribor, 1918, 1919.
- *Murska straža. Glasilo obmejnih Slovencev.* Radgona, 1919.
- *Novine. Pobožen, družbeni, pismeni list za vogrške Slovence.* Szombathely, Maribor, 1918, 1919.
- *Slobodni građanin. Neovisno demokratsko glasilo.* Varaždin, 1919.
- *Slovenec: političen list za slovenski narod.* Ljubljana, 1918, 1919.
- *Slovenski narod.* Ljubljana, 1918, 1919.
- *Straža. Neodvisen političen list za slovensko ljudstvo.* Maribor, 1918, 1919, 1920.
- *Volja naroda. Glasilo jugoslavenske demokratske stranke.* Varaždin, 1918, 1919.

Literatura

- Bernik, Valerija. »Vojaštvo v Prekmurju.« *Revija SV* 27, št. 12 (2019): 43.
- Dolinar, France M. ur. *Sto let Zavoda sv. Stanislava.* Ljubljana: Družina, 2005.
- Franetović, Jerko. »Dobrovoljačka Sokolska legija u borbama za oslobođenje Međumurja.« V: *Hrvati u borbama za oslobođenje sjevernih krajeva Jugoslavije: Međumurja, Prekomurja, Koruške i Štajerske*, ur. Petar Jelavić, 131–37. Zagreb: Udruženje ratnih dobrovoljaca Međumurja, Prekomurja, Koruške i Štajerske, 1940.
- Fujs, Metka. »Nekaj misli ob izidu Jeričevih spominov.« *Vestnik* [tiskana izd.], 27. 4. 2000, 5.
- Fujs, Metka. »Razstava o življenju in delu Jožefa Godine.« *Stopinje* 33, št. 1. (2004): 95, 96.
- Gajšek, Lojze. *Vredni spomina: rajni sobratje Slovenske province MD: ob 90-letnici province (1919–2009) in 350-letnici smrti sv. Vincencija (1660–2010).* Ljubljana: Misijonska družba – Slovenska provinca, 2009.
- Gašparič, Jure. »Od odprtja avstrijskega parlamenta leta 1917 do novih držav leta 1918 – o oblikovanju češkoslovaške in jugoslovanske države.« *Studia Historica Slovenica* 18, št. 3 (2018): 827–44.
- Godina, Jožef. »Na smrt obsojeni: kako smo padli v ogrsko ujetništvo v Murski Soboti, 3. januarja 1919.« V: *Mohorjev koledar 2002*, ur. Matija Remše, 190–92. Celje: Mohorjeva družba, 2001.
- Godina, Jožef. »Trije grobovi (Razmišljanje na grobu Jožefa Klekla).« *Stopinje* 3, št. 1 (1973): 89–92.
- Godina, Jožef. »V mongolskem ujetništvu.« V: *Mohorjev koledar 2004*, ur. Matija Remše, 209–22. Celje: Mohorjeva družba, 2003.
- Godina, Karolina. »Jožef Godina: Prekmurje, Prekmurci – Slovenska Krajina, Slovenci.« *Stopinje* 43, št. 1 (2014): 135–37.
- Godina, Karolina. »Spominska soba Jožefa Godine.« *Stopinje*, l. 43, (2014): 137–39.
- Godina, Karolina. »Zvezde odsevajo le na mirnih vodah. Ob izidu knjig *Moji spomini* in *Zgodovina madžarizacije v Prekmurju* Ivana Jeriča.« V: *Mohorjev koledar 2002*, ur. Matija Remše, 184–89. Celje: Mohorjeva družba, 2001.
- Göncz, László. »Prekmurje 1918–1919.« *Zbornik soboškega muzeja* 24 (2017): 177–201.
- Griesser–Pečar, Tamara. *Cerkev na zatožni klopi: sodni procesi, administrativne kazni, posegi »ljudske oblasti« v Sloveniji od 1943 do 1960.* Ljubljana: Družina, 2005.
- Hazemali, David. »The Battle of Galicia: The Disintegration of the Austro-Hungarian Land Forces on the Eastern Front in the First World War, With Special Emphasis on the Role of the Graz's III Corps and Slovenian Soldiers.« *Studia Historica Slovenica* 17, št. 1 (2017): 161–96.
- Hozjan, Andrej. »Telegram olajšanja. Prekmurje 1918–1919.« *Prekmurje 100, posebna priloga Slovenskih novic in Dela*, 10. 8. 2019, Ljubljana: Delo d. o. o., 6–10.
- Jahn, Julijana. »Međimurje u suvremenom dobu.« V: *Pregled povijesti Međimurja*, ur. Branimir Bunjac, 123–73. Čakovec: Povijesno društvo Međimurske županije, 2003.
- Jerič, Ivan. *Moji spomini.* Murska Sobotica: Zavod sv. Miklavža, 2000.
- Jerič, Ivan. *Zgodovina madžarizacije v Prekmurju.* Murska Sobotica: Stopinje, 2001.

- Kerec, Darja. »Odzivi na vstop Italije v vojno v prekmurskem katoliškem tisku (s posebnim oziranjem na Kleklov Marijin list in Koledar).« *Studia Historica Slovenica* 15, št. 2 (2015): 441–54.
- Kerec, Darja. »Položaj civilnega prebivalstva v Prekmurju ob koncu vojne.« *Studia Historica Slovenica* 16, št. 2 (2016): 437–48.
- Kerec, Darja. »Prekmurje leta 1917.« *Studia Historica Slovenica* 18, št. 3 (2018): 811–26.
- Lažeta, Andrej. *Povsod pokažimo, da smo Slovenci. Kaj se je v Prekmurju godilo leta 1918 in do poletja 1919?* Murska Sobota: samozaložba, 2019.
- Lipovščak, Slavko. »Bitka kod Murske Sobote – Katastrofa kapetana Jurišiča.« V: *Hrvati u borbama za oslobođenje sjevernih krajeva Jugoslavije: Međumurja, Prekomurja, Koruške i Štajerske*, ur. Petar Jelavić, 147–50. Zagreb: Udruženje ratnih dobrovoljaca Međumurja, Prekomurja, Koruške i Štajerske, 1940.
- Lipušček, Uroš. *Prekmurje v vrtincu pariške mirovne konference. Vloga ZDA in kartografa Douglasa W. Johnsona pri določanju slovenskih (prekmurskih) mej*. Petanjci: Ustanova dr. Šiftarjeva fundacija, 2019. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2008.
- Lorenčič, Darjan. *1919: Rdeče Prekmurje*. Pekel: Zavod Volosov hram, 2019.
- Osebnosti. *Veliki slovenski biografski leksikon, od A do L, od M do Ž*, 1. izd., 1. nat.
- Osterc, Anton. »Moji doživljaji v borbi za slovensko severno mejo.« *Časopis za zgodovino in narodopisje* 60–n. v. 25, št. 2 (1989): 267–72.
- Paksy, Zoltán. »Dejavnost vodilnih teles za Međimurje in Pomurje v letih 1918–1919.« *Zbornik soboškega muzeja*, št. 11–12 (2008): 7–22.
- Perko, Dragutin. »Oslobođenje Međumurja.« V: *Hrvati u borbama za oslobođenje sjevernih krajeva Jugoslavije: Međumurja, Prekomurja, Koruške i Štajerske*, ur. Petar Jelavić, 86–122. Zagreb: Udruženje ratnih dobrovoljaca Međumurja, Prekomurja, Koruške i Štajerske, 1940.
- Perovšek, Jurij. »Nastanek Države Slovencev, Hrvatov in Srbov 29. oktobra 1918 in njen narodnozgodovinski pomen.« *Studia Historica Slovenica* 19, št. 2 (2019): 369–98.
- Perovšek, Jurij. »Tavčarjevo župansko devetletje 1912–1921.« *Studia Historica Slovenica* 17, št. 2 (2017): 559–614.
- Perovšek, Jurij. *‘V zaželjeni deželi’. Slovenska izkušnja s kraljevino SHS / Jugoslavijo 1918–1941*. Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino, 2009.
- Rahten, Andrej. »Diplomatska prizadevanja Ivana Žolgerja za Slovensko Štajersko in Prekmurje.« *Studia Historica Slovenica* 18, št. 2 (2018): 489–528.
- Slavič, Matija. »Narodnost in osvoboditev Prekmurcev.« V: *Slovenska krajina. Zbornik ob petnajstletnici osvobojenja*, ur. Vilko Novak, 46–82. Beltinci: Konzorcij, 1935.
- Slavič, Matija. »O prekmurski statistiki. Narodnosti v Prekmurju po uradnem madžarskem štetju iz 1890 in 1910.« V: *Naše Prekmurje: zbrane razprave in članki*, ur. Viktor Vrtnjak, 123–35. Murska Sobota: Pomurska založba, 1999.
- Slavič, Matija. *Prekmurje*. Ljubljana: Slovenska krščansko-socialna zveza, 1921.
- St. M. M. (Maršič, Stanislav M.). »Jožef Godina – 110-letnica rojstva »prekmurskega generala Maistra.« *Koledar Mohorjeve družbe v Celovcu 2008*, 143–45. Celovec: Mohorjeva družba, 2007.
- Škafar, Vinko. »Mihael Kühar (25. 5. 1893–7. 12. 1976) Maistrov borec in legionar, borec za Prekmurje.« *Zbornik soboškega muzeja*, št. 25 (2019): 327–43.
- Tkalčec, Ivan. »Mornarska četa u Međumurju.« V: *Hrvati u borbama za oslobođenje sjevernih krajeva Jugoslavije: Međumurja, Prekomurja, Koruške i Štajerske*, ur. Petar Jelavić, 138–45. Zagreb: Udruženje ratnih dobrovoljaca Međumurja, Prekomurja, Koruške i Štajerske, 1940.
- Vrtnjak, Viktor. »Prekmurje po prvi svetovni vojni.« *Zbornik soboškega muzeja*, št. 9–10 (2007): 71–116.
- *Zala megye archontológiája 1138–2000*, ur. András Molnár. Zalaegerszeg: Zala Megyei Levéltár, 2000.
- Zelko, Ivan. »Zgodovina Bistric v Prekmurju.« V: *Sad ljubezni do Boga in domovine*, zbrala Gizela Hozjan, 5–38. Gornja Bistrica: samozaložba, 1972.
- Žganec, Vinko. »Prvi dani oslobađanja Međumurja.« V: *Hrvati u borbama za oslobođenje sjevernih*

krajeva Jugoslavije: Međumurja, Prekomurja, Koruške i Štajerske, ur. Petar Jelavić, 51–60. Zagreb: Udruženje ratnih dobrovoljaca Međumurja, Prekomurja, Koruške i Štajerske, 1940.

- Žunec, Branko. »Pozabljan prvi osvoboditelj Prekmurja: mineva 120 let od rojstva Jožefa Godine (1898–1986).« *Vestnik* [tiskana izd.], 8. 3. 2018, 16, 17.

Objavljeni viri

- *Arhivsko gradivo gospostva Beltinci v rodbinskem arhivu grofov Csáky v Avstrijskem državnem arhivu. Das Archivgut der Herrschaft Beltinci (Bellatincz) in dem Familienarchiv der Grafen Csáky in dem Österreichischen Staatsarchiv. A Beltinci (Belatinci) uradalom levéltári anyagának jegyzéke a Csáky grófok családja levéltárában, az Osztrák Állami Levéltárban*, 1. popr. izd., ur. Andrej Hozjan. Maribor: Pokrajinski arhiv, 2017.
- *Források a Muravidék történetéhez, szöveggyűjtemény, 1. kötet / Viri za zgodovino Prekmurja, zbirka dokumentov, 1 zv., 849–1848*, ur. Gyula Benczik et al. Szombathely in Zalaegerszeg: Vas Megyei Levéltár/Arhiv županije Vas in Zala Megyei Levéltár/Arhiv županije Zala, 2008.
- *Pariška mirovna konferenca in Slovenci 1919/20*, ur. Lambert Ehrlich, za objavo pripravila Marija Vrečar. Ljubljana: Acta ecclesiastica Sloveniae št. 24 (2002).
- *Zala megye népességösszírásai és egyházlátogatási jegyzőkönyvei (1745–1771), IV. kötet: Mutatók (Registri)*, ur. Ferenc Ördög. Budapest – Zalaegerszeg: MTA Nyelvtudományi Intézet, 1998.

Spletne strani

- *Acta Croatica*. »Prezime Godina u modernoj Hrvatskoj.« Dostopno na: <https://actacroatica.com/hr/surname/Godina/>.
- *Hrvatski povijesni portal*. »Oslobođenje Medimurja 24. 12. 1918.« Dostopno na: <http://povijest.net/oslobođenje-medimurja-24-12-1918/>.
- *Kamra*. »Jožef Godina (1898–1986), 'prekmurski general Maister'.« Dostopno na: <https://www.kamra.si/novice/item/jozef-godina-1898-1986-prekmurski-general-maister.html>.
- *Pomurci.si, Spletni biografski leksikon znanih Pomurk in Pomurcev*. »Jožef Godina.« Dostopno na: <http://www.pomurci.si/osebe/godina-jozef/765/>.
- *Pomurski muzej Murska Sobota*. »Bibliografija o prevratni dobi v Prekmurju.« Dostopno na: <http://www.pomurski-muzej.si/izobrazevanje/gradiva-pomurja/bibliografije/tematske-bibliografije/prevratna-doba>.
- *Slovenska biografija*. »Godina, Josip (1808–1884).« Dostopno na: <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi204327/>.
- *Szlovenszka krajina*. »Jožef Godina.« Dostopno na: <https://szlovenszka.krajina.wordpress.com/2011/02/10/jozef-godina/>.
- *Wikipedia*. »Godina.« Dostopno na: <https://sl.wikipedia.org/wiki/Godina>.
- *Wikipedia*. »Jožef Godina.« Dostopno na: https://sl.wikipedia.org/wiki/Jožef_Godina.
- *Wikipedia*. »Zavod sv. Stanislava.« Dostopno na: https://sl.wikipedia.org/wiki/Zavod_sv._Stanislava.

Andrej Hozjan

THE TUMULTUOUS YEAR OF JOŽEF BONAVENTURA GODINA FROM PREKMURJE BETWEEN DECEMBER 1918 AND SEPTEMBER 1919

SUMMARY

The article focuses on the most crucial year in the life of Jožef Bonaventura Godina (1898–1986), a survivor of World War I, patriot, soldier serving under General Maister, national activist, monk, priest, editor, and publicist. The introductory chapter describes his family tree, focusing on his parents and the time between his birth and Christmas of 1918. The main part of the article explores the period after 24 December 1918 and Godina's escape from Hungarian captivity in early February 1919, as well as his actions between March and September 1919. Throughout this time, his name was synonymous with his home region of Prekmurje.

Jožef Godina was born on 12 March 1898 in Dolnja Bistrica in the lower Prekmurje region by the Mura River in the parish of Črensovci, to his parents Marko, who was of noble descent, and Marija. The Godina family had been an indispensable part of the parish since approximately the first half of the 17th century. Jožef Godina was the designated heir of his father's tavern. His education began in his home village, continued in Resznek and Ormož for a short time, until he went to the lower grammar school in Ljubljana thanks to Jožef Klekl Sr. Klekl, a retired priest and one of the most prominent and popular men in the region at the time who resided in Črensovci, managed to convince Godina's parents to let their son continue his education. He also took care of the boy's accommodation and school application. Furthermore, Klekl Sr. served as Godina's godfather at his confirmation.

In 1916, the war ripped Godina away from his studies: he was drafted and initially served on the eastern and later on the Italian Front. After the war, he resumed his studies. His strong Slovenian national spirit, a predominant force among Slovenians at the time, soon took form – probably because he had been homeschooled as well as due to his subsequent experiences in Ljubljana, his contacts among the handful of other students from Prekmurje, and the influence of Jožef Klekl Sr. A sympathiser of General Maister's operations in Maribor in November of 1919, Godina eagerly awaited Maister's crossing of the Mura River and the military takeover of his home region.

The military operation during the last week of 1918 could be considered the highlight of Godina's life up to that point. He returned to Prekmurje a few days before Christmas and was helping with the morning chores in the tavern when the shots were fired on Tuesday, 24 December 1918. The Croatian soldiers who were taking part in the Croatian occupation of Medmurje (Croatian: Međimurje) engaged in the operations in the vicinity of a ferry point over the river Mura, at the village of Razkrižje.

He helped ferry them across the river, believing them to be under Maister's orders. Together they disarmed the village constables, and the village was occupied. Most of the soldiers returned to the other side of the river the next day, while a few of them remained under Godina's command. Under his leadership, they took over two other nearby villages without consulting or reporting their movements to their immediate superior – the Croatian Captain Erminij Jurišić.

On 26 December 1918, Godina and his troops were attacked by a greater force of Hungarian constables. They barely managed to escape over the river Mura. The following day, Jurišić attacked the Hungarian constables near the crossing where they had managed to rout Godina's forces, in the process freeing Dolnja Lendava and advancing towards Murska Sobota. Jurišić and Godina met in the newly occupied town a few days later. For a few days, this was considered liberated territory, but it was soon taken back by the troops of the Hungarian regulars in the early hours of 3 January 1919. Both men were taken hostage, along with a number of their officers. Initially, all of the prisoners were sentenced to death by a firing squad. However, the Hungarian officer changed his mind at the last moment, rerouting the captives to the prison in Sombotel (Hungarian: Szombathely). Fearing for his safety, Godina assumed a false identity, posing as Franc Petovar. During the month he spent imprisoned in Sombotel, he put together an escape plan that he managed to implement successfully with the aid of seven other prisoners, escaping during the night of 5 February 1919. The group split up into two parties. The first one that included Godina immediately made its way over the Hungarian-Austrian border and arrived in Maribor without any further incidents. Godina met with General Maister, his reputation having been enhanced by his exploits.

Godina's actions constituted the first efforts of the native populace to ensure the inclusion of the Prekmurje region in the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes. The present article contains a short analysis of newspaper sources, which, when properly scrutinised, reveal a plethora of historical inaccuracies and embellishments. A number of these are analysed. Special attention is paid to a statement made by Ivan Jerič, a Prekmurje native, who, in his memoirs, claims that General Maister sent him and another local on a secret mission in Hungary, where they were to organise the rescue of the Sombotel prisoners, including Godina. Jerič further claims that the mission was a total success and credits himself for the successful jailbreak. The conflict between the sources is inconclusive at this point, leaving the readers to make up their own mind in light of the sources and arguments presented. Whatever truly happened at this point, during his imprisonment, it prompted Godina to make a vow that he remembered and kept: if he ever managed to escape, he would strive to become a priest.

However, Godina did not return to his studies in Ljubljana or his home village, where he would surely have been arrested. Instead, he made his way to Ljutomer at the end of February 1919. In early March, a delegation of Prekmurje natives, including Godina and Jerič, made its way to Ljubljana and later to Belgrade to ensure the military occupation of Prekmurje on behalf of the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes.

Prime Minister Protić refused to support military action and instead persuaded the delegation that their goal could be achieved diplomatically in the context of the Paris Peace Conference. Disappointed with the indecisiveness of the authorities, Godina returned to Ljubljana but was recalled to Ljutomer in May, as a number of locals from Prekmurje and Styria were preparing to act decisively. Together, they established the *Narodni svet za Prekmurje / National Council for Prekmurje* and started to organise the Prekmurje Legion in order to ensure an independent occupation of Prekmurje. However, due to several reasons, the operation that was supposed to take place in mid-May was scrapped, mainly due to the visit of an Entente Committee that arrived in Ljutomer and disapproved of such an action.

This was a bitter disappointment for Godina, who returned to his studies in Ljubljana and refused to take any further action on behalf of his home region. Nevertheless, he was soon persuaded and involved once more. In June 1919, he, along with Klekl Sr. and Jerič, signed the *Spomenica prekmurskih Slovencev / Prekmurje Slovenians Memorandum*, addressed to the authorities of the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes and the diplomats who took part in the Paris Peace Conference. In this document, they demanded the annexation of Prekmurje to the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes and the inclusion of the Porabje region in the new state. At the beginning of August 1919, the military occupation of the area by the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes had been approved, which, in turn, inspired Godina to return to Ljutomer in August and organise the remnants of the Prekmurje Legion and many volunteers. On 12 August 1919, these troops together with the Kingdom regulars, with Godina serving as a co-commander, occupied the region with no significant resistance from the Hungarian forces. On 17 August 1919, a large gathering was held at Beltinci and Godina had the honour of being the first to address the crowd before the formal transfer of power from the hands of the military to the regional public administration.

At first, the Croatian authorities wanted to assert their authority in the lower Prekmurje region by establishing a Croatian public administration under the purview of the district administration in Zagreb. This plan was shut down by a delegation of Prekmurje natives sent to the government in Belgrade, which included Godina among its members.

In light of his actions, Jožef Godina counts among one of the most prominent figures in the contemporary history of the Prekmurje region, many of which had actively and masterfully engaged in the struggle of uniting Prekmurje with the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes and risked their lives to sever the threads binding them to Hungary, which threatened to wipe the Prekmurje natives off the map through the process of aggressive Hungarian assimilation.